

SVAKODNEVNI ŽIVOT VLAŠIĆA NA OTOKU PAGU NA OSNOVI ZAPISA IZ GLAGOLJSKOG KVATERANA BRATOVŠTINE SV. JEROLIMA/SV. SAKRAMENTA I OSTALIH GLAGOLJSKIH RUKOPISA

Grozdana FRANOV-ŽIVKOVIĆ
Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru
Ivica VIGATO
Sveučilište u Zadru
Zadar, Hrvatska

UDK: 003.349(497.5 Vlašići)“17“
DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/moxpjhg1pm>
Izvorni znanstveni rad
Prihvaćeno: 29. svibnja 2019.

U članku je prikazan svakodnevni život Vlašića u 18. stoljeću na temelju zapisa iz glagoljskog kvaterana bratovštine sv. Jerolima/sv. Sakramenta. Mjesto Vlašići na otoku Pagu je tijekom povijesti imalo barem četiri bratovštine. Djelomično je sačuvana evidencija (samo glagoljski kvateran, jer madrikula s kapitulima nije sačuvana) bratovštine sv. Jerolima (Vele skule) spojene u 18. stoljeću s bratovštinom sv. Sakramenta, dok je bratovština Svih svetih spomenuta u kvateranu u nekoliko zapisa kada su članovi surađivali s *Velom skulom*. Bratovština sv. Katarine nije spomenuta u sačuvanim evidencijama, jedino je spominje Bianchi u 19. stoljeću. Austrijske i francuske vlasti krajem 18. i poč. 19. stoljeća ukidaju brojne bratovštine, pa tako i ove Vlašićke. Bianchi spominje da u 19. stoljeću djeluje samo bratovština Sv. Katarine.

Ključne riječi: Vlašići, bratovštine, kvateran, Sv. Jerolim i Sv. Sakrament, kurzivna glagoljica, 18. stoljeće.

UVOD

Mjesto Vlašići smjestilo se na južnom dijelu otoka Paga. Tijekom povijesti imalo je najmanje četiri bratovštine. Djelomično je sačuvana evidencija (samo glagoljski kvateran, tj. glagoljska bilježnica u koju su se zapisivali periodični zapisi, jer madrikula s kapitulima bratovštine sv. Jerolima (Vele skule) spojene krajem 17. stoljeća s bratovštinom sv. Sakramenta (Tila Isusova) nije sačuvana, dok je bratovština Svih svetih spomenuta u madrikuli u nekoliko zapisa kada su članovi surađivali s *Velom skulom*, glavnom bratovštinom mjesta. Bratovština sv. Katarine nije spomenuta u sačuvanim evidencijama, jedino je spominje Bianchi u 19. stoljeću.¹ Nakon ukidanja većine bratovština krajem 18. i poč. 19. stoljeća, u Vlašićima djeluje, prema Bianchiju, samo bratovština sv. Katarine.²

¹ C. F. BIANCHI, *Kršćanski Zadar*, Zadar, 2011., 39.

² C. F. BIANCHI, *Kršćanski Zadar*, 39.

Runje³ navodi da se naselje Vlašić ranije zvalo „Varsich“.⁴ Crkva sv. Ivana Krstitelja spominje se već 1292. te 1401. spominje crkve sv. Jerolima, sv. Pavla i sv. Ivana Krstitelja.⁵ Dana 31. srpnja 1482. spominje se svećenik Ivan u Vlašićima, a 9. listopada 1487. svećenik Protko Protković, sin Stjepana. Godine 1517. u Povljani je svećenik Matej Tresoglavić. Ninski biskup Divnić redio je klerika Pavla Rašanića iz Vlašića 26. ožujka 1524.⁶ Vizitator Prioli 1603. godine piše da je u Vlašićima riječ o dvojnoj crkvi – crkvi sv. Jerolima i kapeli, krstionici sv. Ivana.⁷

Prema Bianchiju⁸ kapelanska crkva sastoji se od dviju crkava, jedne uz drugu, jedna je sv. Jerolima, a druga sv. Ivana Krstitelja. U prvoj se obavljaju vjerski obredi, a u drugoj je krstionica. Glavni oltar prve crkve posvećen je sv. Jeronimu, a postoje oltari Svih svetih i sv. Katarine s istoimenom bratovštinom. Postoji još jedna oltar posvećen Presvetoj Djevici Mariji.⁹

Arheološka istraživanja ove dvojne crkve proveo je A. Uglešić.¹⁰ Po njegovu mišljenju crkva sv. Ivana Krstitelja postojala je u ranokršćanskom razdoblju u neposrednoj blizini današnje crkve sv. Jerolima.

GLAGOLJICA I SVEĆENICI GLAGOLJAŠI U VLAŠIĆIMA

Vlašići su od davnina bili glagoljaška župa. Poznata su dva glagoljska natpisa, a jedan je zagubljen. Oba natpisa donosi Fučić.¹¹ Jedan natpis nalazi se na nadgrobnoj ploči na tlu pred ulazom u crkvu svetog Jerolima, koju je dao izraditi pop I. Teščić.

³ Petar RUNJE, *Duhovni život na zadarskim otocima u kasnome srednjem vijeku*, Zadar. 2008., 275, 276.

⁴ C. F. BIANCHI, *Kršćanski Zadar*, 39. Bianchi spominje da su selo u prošlosti zvali Vršić (Varsich).

⁵ P. RUNJE, *Duhovni život na zadarskim otocima*, 297.

⁶ P. RUNJE, *Prema izvorima*, Zagreb, 1990., 124, 133.

⁷ O ovome na stranici 400 u članku Emil HILJE, Kasnosrednjovjekovna sakralna arhitektura na Pagu, *Diadora*, sv. 18-19, Zadar, 1996. – 1997., 395 – 486; Hrvatski državni arhiv, D-2454 (ZM 67b/5), Vatikan, Rim, Archivio segreto Vaticano, Miscellanea-Armarium VII 101, 1 pars., Priolijeva vizitacija 1603., Zadar.

⁸ C. F. BIANCHI, *Kršćanski Zadar*, 39.

⁹ C. F. BIANCHI, *Kršćanski Zadar*, 39.

¹⁰ A. UGLEŠIĆ, *Ranokršćanska arhitektura na području današnje zadarske nadbiskupije*, Zadar, 2002., 74 – 77.

¹¹ Branko FUČIĆ, *Glagoljski natpisi*, Djela JAZU 57, Zagreb 1982., 360: „Arhivska dokumentacija: M. Sabljar, Putna bilježnica br. 5 (Bag, Pag), str. 51. Arheološki muzej u Zagrebu. Precrt i čitanje. Pogrešno čita prezime kao Vuščić.; Literatura: Kukuljević, *Acta Croatica*, str. 125, br. 112. Po Sabljarovu precrtu donosi pogrešno čitanje prezimena: Vuščić. Jelić, *Fontes XVI s.*, str. 24, br. 95. Prenosi iz Kukuljevića pogrešno čitanje (Vučić). Šurmin, *Hrvatski spomenici*, str. 308, br. 205. Prenosi grešku iz Kukuljevića; Ispravno glasi Luka JELIĆ, *Fontes historici liturgiae glagolitorumanae*, Krk, 1906., 15. st (ne 16.!), 24, br. 95. Jelić se u svojoj knjizi poziva na Šurmina.

Izrađen je u bijelom vapnencu dimenzija 61 X 132 cm s natpisnim poljem dimenzija 38 X 22,5 cm. Nad natpisnim poljem uklesani su kozmički znaci: polumjesec i dvije zvijezde.

Natpis glasi ovako:

C U O D / P O P I V A N ' T E Š / C I C ' S E B I I / S V O I M '

• 1485. Pop Ivan Tešćić sebi i svojim.

Hilje navodi da je ploča u međuvremenu premještena i uzidana u unutrašnjost crkve.¹² Drugi je izgubljeni spomenik iz 1502. god. To je glagoljski natpis u dva retka, uklesan na kamenoj klupi pred crkvom sv. Jeronima.

Čitanje, po Fučiću, glasi ovako:¹³

C F B A A V ? ? L D O M ?

Prema apostolskim vizitacijama vizitatora Priolija 6. svibnja 1603. godine u crkvi sv. Jerolima u Vlašićima postoji jedan rimski misal i dva glagoljska, a tadašnji župnik don Grgo Bobović iz Zadarske nadbiskupije svetu misu govori na staroslavenskom.¹⁴ Isti župnik daje izjavu u kanonskim vizitacijama 1626. godine.¹⁵ U kanonskim vizitacijama obavljenim 23. svibnja 1658. tadašnji župnik don Ivan Justović (29 godina župnik u selu) izjavljuje da župa posjeduje brevijar te matice krštenih, vjenčanih i umrlih (*liber baptismus, matrimonij et mortem liber*), potpisuje izjavu glagoljicom.¹⁶ Godine 1810. župa posjeduje jedan glagoljski misal (*misale slavo*).¹⁷

Župnik Povljane i Vlašića don Jozo Crljenko daje nekoliko izvješća nadbiskupskom ordinarijatu o glagoljanju u ove dvije župe u prošlosti. Izvješća su pisana 11. svibnja 1903., 30. srpnja 1903. i 21. kolovoza 1903.¹⁸

Iz ovih dopisa vidljivo je da su svi svećenici koji su služili u ovim župama govorili misu na staroslavenskom. Također, u spomenutim rukopisima doznajemo da obje župe posjeduju glagoljske misale, časoslove i ostale glagoljske knjige, važiće za sveto ulje ispisane glagoljskim slovima te da u Vlašićima ima

¹² Emil HILJE, *Kasnosrednjovjekovna sakralna arhitektura na Pagu*, 395 – 486.

¹³ Branko Fučić, *Glagoljski natpisi*, Djela JAZU 57, Zagreb, 1982., 361: „Arhivska dokumentacija: M. Sabljar, Putna bilježnica br. 5 (Bag, Pag), str. 51. Arheološki muzej u Zagrebu. Precrt. Natpis je danas prekriven slojem betona.“

¹⁴ Hrvatski državni arhiv, D-2454 (ZM 67b/5), Vatikan, Rim, Archivio segreto Vaticano, Miscellanea-Armarium VII 101, 1 pars., Priolijeva vizitacija 1603., Zadar; Karlo HORVAT, *Glagoljaši u Dalmaciji početkom 17. vijeka tj. godine 1602.-1603.*, *Starine*, 33, Zagreb, 1911.

¹⁵ HR-AZDN, Kanonske vizitacije, kutija I.

¹⁶ HR-AZDN, Kanonske vizitacije, kutija I.

¹⁷ HR-AZDN, Kanonske vizitacije, kutija III.

¹⁸ HR-AZDN, Glagoljaška liturgija u Zadarskoj nadbiskupiji 1900, bez signature.

jedna grobna ploča na vratima crkve s *glagoljačkim* natpisom te matice rođenih, vjenčanih i mrtvih još od godine 1760. pa do 1825. *glagoljački napisanih*.¹⁹

U izjavi na zapisnik K. br. 19 na pitanja je odgovoreno da se u župi nikad nije govorila misa na latinskom, ni obavljali obredi, već samo glagoljicom i da bi puk želio da tako i ostane. Zapisnik sadrži i posebne opaske iz dopisa od 10. svibnja 1903. koje donosimo u prilogu 1. U prilogu 2 donosimo i cijeli dopis od 21. kolovoza 1903. Danas po arhivima nalazimo razne glagoljske dokumente, tako da je u prilogu dano nekoliko dokumenata iz glagoljskih ninskih spisa te jedan patrimonij.

Cvitanović je pronašao veći broj vlašićkih svećenika,²⁰ Bianchi²¹ ih nabraja jedanaest do sredine 19. stoljeća, a u novije vrijeme kratke biografije svećenika glagoljaša nalazimo u *Leksikonu svećenika Zadarske nadbiskupije* koji je sve do svoje smrti pripremao don Pavao Kero. Za jednog od tih svećenika glagoljaša donosimo u prilogu u cijelosti glagoljski patrimonij.²² Za žakna Juru Tresoglačića iz Vlašića 19. studenoga 1729. piše patrimonij njegov brat Stipan Tresoglačić. Patrimonij je zapisao don Jakov Fatović (vidi Prilog 3).²³ Osim patrimonija, u prilogu donosimo i tri ženidbena spisa. U prvom, pisanom 1707. godine vlašićki župnik don Dunat Šegota²⁴ daje izjavu o slobodnom bračnom stanju Bari Malatešiću iz Dobrinja, u drugom 1768. godine u Vrsima tadašnji župnik don Frane Jivosić daje potvrdu o tri napovidi pred vjenčanje za Matu, sina p.

¹⁹ Luka JELIĆ, *Fontes*, 19. st., 116, br. 176. Jelić spominje matice krštenih iz 1739. godine, vjenčanih iz 1776. te umrlih 1741. te posudice za sveto ulje. Godine 1906. matice su se nalazile u župnom arhivu u Poveljani. Iskaz je dao župnik Poveljane i Vlašića don Alojz Šimičić.

²⁰ HR-AZDN, Fond Cvitanović.

²¹ C. F. BIANCHI, *Kršćanski Zadar*, 39. Osim nabrojanih, u ovom članku Bianchi spominje Bartola Stupičića, koji je bio župnik u Vlašićima 1771. godine. Njega spominje i P. Kero. P. KERO, *Leksikon svećenika Zadarske nadbiskupije* (u rukopisu): „Stupičić, Bartolomej, rođen u Dinjiškoj. Zareden za svećenika 23. XII. 1769. (Coll. ordinum).“

²² HR-AZDN – 16/19, *Svećenička baština (Patrimonio volante)*, 1621. – 1822., kutija V, liber VI.

²³ P. KERO, *Leksikon svećenika Zadarske nadbiskupije* (u rukopisu). Don Pavao Kero nalazi dvije osobe s ovim imenom: „Fatović, Jakov, rođen u Savru na Dugom otoku 1692. krstio dozvolom župnika u Diklu. Krstio je jedno dijete po dopuštenju župnika u Vrsima 1733. (MK Vrsi). Svjedok je na jednom vjenčanju u Vrsima 1734. Umro je 1737. u kući Nikole Rončevića od lit 44 na 5 febrara, pokopan u crkvi s. Pelegrina u Savru: 1737 .na 5 febrara. Priminu G.din don Jakov Fatović od lit 45 incirka i bi u bolesti ispovidan i pričesćen i svetin uljen pomazan i duša priporučena i pokripljen na puntu smrti od mene don Jure Kuštere i bi pokopan u Savru u crkvi Svetoga Peregrina (MU Vrsi); Fatović, Jakov, rođen u Molatu. Ispovijedio i do groba otrpatio don Mikulu Abelića i to kao župnik Gorice (na Pagu). MU II.,str. 82. Svećenika Fatović bilo je u Ravi, Savru, Sestrunku, Malom Ižu, Ugljanu i Luki. C 23/3. 1730.“

²⁴ P. KERO, *Leksikon svećenika Zadarske nadbiskupije* (u rukopisu): „Šegota, Dunat, oko god. 1700. Rođen 1668. u Žmanu na Dugom otoku. U GSM, str. 12 je upisan oko 1700. g. Umro na 4. veljače 1718 «od godišć 50». GMU, str. 69. God mu je istog dana.“

Jure Stojana iz Vrsi, i Katu, kćer p. Luke Protkovića iz Vlašića. Treći dokument datiran je 1771. godine. U njemu vrški župnik don Šime Veleslović daje potvrdu o napravljenim napovidima za Marka, sina pokojnog Ivana Perkovića iz Vrsi i Stošu, kćer pokojnog Luke Protkovića iz Vlašića.

Svećenici koji se spominju u kvateranu su: 1726. don Vicko Habadi; 1729. don Jure (možda Jure Tresoglavić iz patrimonija); 1734. don Pere Dragočić; 1735. don Pere Pastorčić;²⁵ 1768. *Stratih za stari misa(l) od don Stipana petič pet 5*. Prema vizitacijama iz 1742. don Stipan Telesmanić je od 1732. godine župnik u Vlašićima.

U kvateranu postoji zapis: 12. 6. 1716. *prijah od robe u koji zakopasmo parohijana*. Riječ je o don Mikuli Abeliću koji je umro 31. siječnja 1716. kao župnik u Vlašićima.²⁶

KRETANJE BROJA STANOVNIKA OD 17. DO 19. STOLJEĆA

Od kanonske vizitacije 1658. godine do 1824. Vlašići broje otprilike isti broj ljudi, od 75 do 80. Tek početkom 19. stoljeća taj se broj penje na 90 duša, a do kraja 19. stoljeća do 149 stanovnika. Po vizitaciji napravljenoj 23. svibnja 1658. u Vlašićima je bilo 80 ljudi te 20 kuća, a spominje se procesija sv. Sakramenta, koju je vjerojatno organizirala bratovština sv. Sakramenta. Izjavu daje tadašnji župnik don Ivan Justović (29 godina župnik u ovom selu).²⁷ Po kanonskoj vizitaciji od 25. 5. 1681. zapisano je da parohijanska crkva sv. Jerolima ima veliki oltar, manji oltar, oltar sv. Križa i oltar sv. Katarine.²⁸ Po vizitaciji od 2. lipnja 1742. don Stipan Telesmanić iz Oliba (36), koji je 10 godina župnik u Vlašićima, izjavljuje da selo broji 50 duša od pričesti i 23 onih koji se ne pričestuju, a potpisao se glagoljicom.

²⁵ P. KERO, *Leksikon svećenika Zadarske nadbiskupije* (u rukopisu): „Pastorčić, Petar, rođen u Pagu. Kanonik u Pagu 1750.“

²⁶ P. KERO, *Leksikon svećenika Zadarske nadbiskupije* (u rukopisu): „Abelić, Mikula, rođen u Molatu. Kum je na krštenju kao «žakan» 1685. (MK Molat). U više navrata je krstio i bio kum na krštenju djece u godinama 1696., 1698., 1701., 1706. i 1707. (MK Molat). Član je Bratovštine sv. Duha i Sv. Nedilje u Božavi. (HR-AZDN, MSN Božava). Kum je na vjenčanju 1706. (MV Molat). Umro je na 31. siječnja 1716. u Vlašićima kao župnik. “1716 na 31 zenara, don Mikula Abelić od gosišč 50 incirka u veri Sv. Maike Crikve dušu prida gosp. Bogu, bi ispovidan od don Jakova Fatovića na Vlašićih, a parohijan od Gorice na 31 istoga miseca, i Sv. ulja pomazanje prija isti dan i još bi pokripljen od rečenoga don Jakova i bi pokopan na 2 febrara u crikvi Sv. Marije na Molatu (MU Molat).“

²⁷ HR-AZDN, Kanonske vizitacije, kutija I.; P. KERO, *Leksikon svećenika Zadarske nadbiskupije* (u rukopisu): „Žustović, Ivan, rođen u Molatu. Kumuje na vjenčanju 1643. i na krštenju 1645. (MK Molat). U XVII. vijeku se nalazi pleme Justović u Molatu (V. Glag. broj od duš).“

²⁸ HR-AZDN, Kanonske vizitacije, kutija I.

Osim župnika izjave o stanju u župi daju Josip Halaburić i Juko Magaš.²⁹ Kanonska vizitacija iz 1760. utvrđuje da u selu živi 76 duša u 13 kuća. Župnik je don Augustin Telesmanić iz Oliba, a svjedoci su sudac sela Jakov Svirac te Ivan Komadina.³⁰ Bianchi također navodi da su godine 1760. Vlašići imali 76 duša.³¹ Godine 1776. izjavu daju Mate, sin Grge Poropatića, Luka, sin Mate Komadine, te župnik don Ivan Fizul (Fižulić). Vlašići broje 40 duša od pričesti i 35 onih koji se još ne pričješćuju.³² Godine 1777. don Ivan Fižulić iz Dragova još je uvijek župnik Vlašića, a izjavu su davali Jakov, sin Antona Panjičića, Grgo Poropatić i Luka, sin Mate Komadine.³³ Godine 1810. u vizitaciji don Šime Pešušić, sin Frane (43), tadašnji vlašićki župnik, rodom iz Solina, izjavljuje da Vlašići imaju 82 ljudi u 14 kuća.³⁴ Izjave o stanju u selu davali su *kapitan* Miho Komadina od

²⁹ HR-AZDN, Kanonske vizitacije, kutija II.; P. KERO, *Leksikon svećenika Zadarske nadbiskupije* (u rukopisu): „Telesmanić, Stipan, rođen u Olibu. Od 1750. do 1769 krstio je 5 puta (MK Olib). Godine 1771. „Don Stipan“ podijelio je sakramente jednom umirućemu (MU Olib). Član je brtovštine sv. Petra i Pavla na Olibu (MPP I, 105 i MPP II., 141 i 167), gdje mu se navodi dan smrti, 6. studenoga 1772. „Preminu 6. novebra 1772. gospodin don Stipan Telesmanić bi parok od Vlašić i Dinjiški» (KG Olib).“

³⁰ HR-AZDN, Kanonske vizitacije, kutija II.; P. KERO, *Leksikon svećenika Zadarske nadbiskupije* (u rukopisu): „Telesmanić (Telešmanić), A(u)gustin, rođen u Olibu na otoku Olibu. Zaređen za svećenika 1. lipnja 1751. (HR-AZDN, Coll. ordinum, I.). Župnik u Ljupču 1752. (AŽLJ, Kronika župe Ljubač, 3.). Godine 1756. i 1766. krstio je jedno dijete (MK Olib), 1757. obavio jedno vjenčanje s dopuštenjem župnika (MV Olib) i pomogao izgraditi tri svećenička groba u Olibu. (HR-AZDN, KG Olib, 378.). Godine 1760. je župnik u Vlašićima, a 1771. u Poveljani. (Bianchi, 2011.: 40.). Godine 1770. dobio je litterae dimissoriales za Poreč za dvije godine, a 1777. boravio je u Mlecima. (HR-AZDN, Extraordinariorum ab anno 1769 ad 1800, Zadar, 33, 287.). Član je Bratovštine sv. Petra i Pavla, gdje je upisan i nadnevak njegove smrti. (HR-AZDN, MPP Olib, 142.). Odredio je da se za njega nakon smrti služe sv. mise: Na 2 maja 1795 primismo na ligat tolar 40 govorin četardeset od don Aguština Telešmanića. Ovo je 8 ligatov govorin osan ligatov jedan ligat ima se ispuniti na 8 šetenbra to jest kantati se jena misa na ohtabu (u)marloga dneva misu jenu na S(vetoga) Stipana misu 1 na 25 marča misu 1 u parvi dan po Uskarsu misu 1 u blagdani Duhovski a na 5 agusta misu 1 na 15 agusta misu. (HR-AZDN, LLe Olib, 5.); Na 10 marča 1796 primismo na ligat tolari pet od don Aguština Telešmanića i da mu se kanta misa jena na godišće (u) otabu (u)marloga dne(va). (HR-AZDN, LLe Olib, 5.); 1797 aprila na 20 primismo u ligat tolari deset govorim des(e)t od don Agustina Telesmanića da mu se kanta jena misa na Vazan u oni tri blagdani. (HR-AZDN, LLe Olib, 5.). Umro je 5. siječnja 1802.: Preminu 5. jenara 1802. don Augustin Tilšmanić ki je bi u veće država i mista za parokijana (KG Olib).“

³¹ C. F. BIANCHI, *Kršćanski Zadar*, 39.

³² HR-AZDN, Kanonske vizitacije, kutija II.; P. KERO, *Leksikon svećenika Zadarske nadbiskupije* (u rukopisu): „Fižulić, Ivan, rođen u Dragovama na Dugom otoku. Zaređen za svećenika 23. IX. 1776. (Coll. ordinum). God. 1773. je kum na vjenčanju. (MV, str. 61.). God. 1773. i 1775. je prisustvovao dražbi GMDG, str. 84 i 86. God. 1777. je župnik Vlašića. (Bianchi, II., str. 40.). Umro 25. veljače 1790. «God don Ivanu Fižuliću ukopan u Vlašićih 25. II. 1790.» (KG).“

³³ HR-AZDN, Kanonske vizitacije, kutija II.

³⁴ HR-AZDN, Kanonske vizitacije, kutija III.; P. KERO, *Leksikon svećenika Zadarske nadbiskupije* (u rukopisu): „Pešušić Šimun, rođen u Solinama na Dugom otoku. Zaređen za svećenika 12. XI. 1798.. (Coll. ordinum). Rekao je prvu sv. misu 1799. g.; 1800. je bio u Lošinju (3 mj.), a 1801. u Skradinu (1

Mate, Ante Komadina od Mihe i Jakov Komadina od Ivana. Prokurator crkve bili su Adam Alaburić i Ante Komadina. Tom je prilikom zabilježeno da Duje Alaburić živi u konkubinatu s Martom Ljubanović iz Jasenica. Prilikom vizitacije 1824. godine u Vlašićima je popisano 80,³⁵ a 1825. 90 duša. Župnik je don Šime Španić rođen 1781. u Molatu, a zaređen 1806.³⁶

Godine 1830. Vlašići, koji su tada potpadali u općinu Pag, imaju ukupno 108 stanovnika, svi stanovnici su katolici. U mjestu ima 17 kuća u kojima živi 20 obitelji.³⁷ Po popisu iz 1854. Poveljana i Vlašići zajedno broje 249 stanovnika.³⁸ Po popisu iz 1857. Vlašići imaju 117 stanovnika, svi su katolici. Selo ima 29 kuća, a u njemu borave i dva stranca.³⁹ Sedamdesetih godina 19. stoljeća Bianchi spominje 148 duša.⁴⁰ Godine 1888. Vlašići imaju 29 kuća i ukupno 149 stanovnika, od čega 74 muškaraca i 75 žena. Svi stanovnici su katolici.⁴¹

BRATOVŠTINA SV. JEROLIMA (VELA SKULA) I BRATOVŠTINA SV. SAKRAMENTA (TILA ISUSOVA)

Pregledavajući razne izvore i literaturu, utvrdili smo postojanje sljedećih vlašićkih bratovština tijekom povijesti: bratovština sv. Jerolima, bratovština sv. Sakramenta (Tila Isusova), bratovština Svih svetih, bratovština sv. Katarine. Sve seoske bratovštine međusobno su surađivale, posebno na većim projektima u selu. Međusobno su posuđivale sredstva, posebno je Vela skula posuđivala manjim bratovštinama jer je bila bogatija i imala je veće prihode. U vlašićkoj madrikuli sv. Jerolima/sv. Sakramenta nalazimo nekoliko zapisa u kojima se

mj.). Ext I, str 544 i 586. Ext II. str. 27. God. 1801. je kum na krštenju. (MK II.). Umro je kao župnik u Vlašićima (Pag) na 10. prosinca. (KG Vlašići).⁴²

³⁵ HR-AZDN, Kanonske vizitacije, kutija III.

³⁶ HR-AZDN, Kanonske vizitacije, kutija III. P. KERO, *Leksikon svećenika Zadarske nadbiskupije* (u rukopisu): „Španić, Šime, (Barićev), rođen u Molatu 23. travnja 1781. Zaređen za svećenika 19. rujna 1806. Župnik u Vlašićima 1824., Galovcu 1825.-1839., Poličniku 1834. i Poveljani. 1842. (Bianchi II., str. 40, 382, 336 i 40). Umro 8. listopada 1868. (KG Molat; Šematizam).⁴³

³⁷ Mithad KOZLIČIĆ, Ante BRALIĆ, *Stanovništvo kraljevine Dalmacije prema službenim izračunima i popisima 1828. – 1857. godine*, Zadar, 2012., 82. Popis iz 1830. prema DAZD, Razni spisi namjesništva, svežanj 21.

³⁸ M. KOZLIČIĆ, A. BRALIĆ, *Stanovništvo kraljevine Dalmacije*, 222. Popis iz 1854 (objavljeno na temelju Landersregierungs – Blatt für Dalmatien, Pokrajinski list za Dalmaciju, 1854).

³⁹ M. KOZLIČIĆ, A. BRALIĆ, *Stanovništvo kraljevine Dalmacije*, 254, Popis iz 1857. (Arheološki muzej, Split, Statistika, 1862., 1 – 125).

⁴⁰ C. F. BIANCHI, *Kršćanski Zadar*, 39.

⁴¹ *Repetitorio geografico-statistico dei luoghi abitati nel regno do Dalmata sulla base di dati ufficiali elaborato di Luigi Maschek*, Zara, Tipografia di G. Walitzka, 1888., 143.

spominje bratovština Svih svetih. Po njima je vidljivo da je Vela skula posuđivala ovoj bratovštini neka sredstva koja su joj bila potrebna za redovno djelovanje, npr. plaćanje svećenika za govorenje misa,⁴² pomaganje održavanja godišnjih skupština ili bi od njih kupovali ulje i unajmljivali zemljište (plaćali travarinu).⁴³

Bratovština sv. Katarine ni jednom se ne spominje u ovoj madrikuli. O njezinu postojanju znamo iz Bianchijevih zapisa. Bianchi navodi da se kapelanska crkva sastoji od dvije crkve, u prvoj se obavljaju vjerski obredi, a u drugoj je smještena krstionica. U prvoj crkvi postoji oltar Svih svetih i oltar sv. Katarine s bratovštinom istog imena te oltar posvećen Presvetoj Djevici Mariji.⁴⁴ Vjerojatno je riječ o tome da su nakon ukidanja bratovština krajem 18. i početkom 19. stoljeća sve vlašićke bratovštine ukinute, a ona Sv. Katarine bila je ponovno osnovana ili nije ni bila ukidana.⁴⁵

Bratovštine kao civilna i vjerska udruženja, koja djeluju dozvolom i civilnih i vjerskih vlasti, imaju veliku ulogu u svakodnevnom životu nekog mjesta. Pojedine bratovštine djeluju tako da se uopće ne registriraju,⁴⁶ neke se osnivaju pa prestaju s radom, pojedine se nakon gašenja ponovno osnivaju (katkad i nekoliko puta),⁴⁷ dok se pojedine (dvije ili više bratovština) spajaju u jednu.

⁴² Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlašićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.: 1736 za oltar od Sisvet popu ča je govorio mise dosad od Sisvet.*

⁴³ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlašićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.: 1744. stratih za oltar od Svih svetih za ule cikin; za Uskrs za vosak filip 1; odviše za ule filip; za travucikimi; 1718 na 13 novembra stratih za oltari od Svih svetih li(bar) 4; 1726. Dah braštini Svih Svetih od zgor rečenih petic li(ba)r 20.*

⁴⁴ C. F. BIANCHI, *Kršćanski Zadar*, 39.

⁴⁵ G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, O kaljskim bratovštinama u razdoblju od 14. do 19 st., *Zbornik Kali*, Sveučilište u Zadru, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Općina Kali, Zadar, 2017., 175 – 236.

⁴⁶ Primjere o tome da bratovštine djeluju neregistrirane pa se naknadno od njih traži da se registriraju nalazimo u pojedinim dokumentima nastalim prilikom kanonskih vizitacija, kada biskup (nadbiskup) nalaže da se bratovština mora registrirati i kod civilnih i vjerskih vlasti. G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, Dva glagoljska dokumenta iz Pakoštana iz fondova Kanonske Vizitacije i Patrimoniji, *Slovo Rogovsko*, Zadar, 2016., br. 4, 17 – 22; Pojedine neregistrirane bratovštine vode evidenciju (madrikule) pa prilikom registracije moraju otvoriti novu madrikulu. G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, Glagoljska Madrikula sv. Jakova u Solinama na Dugom otoku (1750.-1826), *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 51./2009., 137 – 159; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, Bratovštine (skule) župe sv. Eufemije (Fume) u Sutomišćici na Otoku Ugljanu u 18. st., *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu*, 27/2009., 165 – 227. Prilikom registracije vinjeračke bratovštine sv. Antuna Padovanskog nadbiskup napominje da upravno tijelo bratovštine nakon dozvole crkvenih vlasti obavezno zatraži dozvolu civilnih vlasti. G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, Danijela DEKOVIĆ, Prilozi istraživanju svakodnevnog života Vinjerca na temelju glagoljske knjige bratovštine sv. Antuna Padovanskog i ostalih glagoljskih vrela od kraja 17. do početka 19. stoljeća, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 60./2018., 205 – 248.

⁴⁷ Primjer nalazimo kod vinjeračke bratovštine sv. Antuna Padovanskog, kod više kaljskih bratovština, kao i kod bratovština mnogih mjesta nakon ukidanja u 19. stoljeću. Većina se ponovno osnivala

Na zadarskom području nalazimo više primjera ukidanja i spajanja bratovština. U Kalima na otoku Ugljanu spojile su se bratovštine sv. Lovrinca i s(vetog) Sakramenta, koje su nakon toga zajedno činile Velu skulu, a sve je, do kraja 18. stoljeća, išlo prema ukidanju Sv. Lovrinca. Ne može se ustanoviti kad je točno počelo spajanje, možda odmah poslije ustanovljenja bratovštine sv. Sakramenta na početku 17. st., a najkasnije potkraj 17. st. od kada postoji zapis o izboru čelnika bratovštine. S obzirom na to da je u međuvremenu došlo do uklanjanja drvenog oltara sv. Lovrinca i na njegovo mjesto privremenog postavljanja mramornog oltara sv. Sakramenta, mogli bi pretpostaviti da je uzrok spajanja bratovština bila ugradnja novih mramornih oltara, odnosno privremeno micanje oltara sv. Lovrinca.⁴⁸ Tijekom 18. stoljeća vidljivo je da se težilo pripajanju treće bratovštine Gospe od Luzarija Veloj skuli (Sv. Lovrinca) i Sv. Sakramentu, što pokazuju zapisi o zajedničkim ulaganjima, zajedničkoj kamenici, a i godišnje skupštine (brašćine) katkad su se održavale zajedno.⁴⁹ Sličan slučaj spajanja bratovština nalazimo na otoku Istu gdje se također ne može procijeniti kad se zbilo spajanje bratovština sv. Mikule i sv. Sakramenta u jednu Velu skulu. Spajanje je vidljivo na godišnjim skupštinama jer se u Knjizi dobara svetog Mikule izmjenjuju imena skule sv. Mikule i skule sv. Sakramenta, a istog su dana održavali *braštine* (godišnje skupštine) bratovština sv. Mikule/sv. Sakramenta, bratovština Duš od Purgatorija i bratovština sv. Nedjelje te su tri iste osobe izabirane za prokarature ovih triju bratovština, na posebnim skupštinama.⁵⁰

pedesetih godina 19. stoljeća. G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, D. DEKOVIĆ, Prilozi istraživanju svakodnevnog života Vinjerca, 205 – 248; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, O kaljskim bratovštinama, 175 – 236.

⁴⁸ G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, O kaljskim bratovštinama, 175 – 236; HR-AZDN, Kali, *Glagoljska madrikula sv. Sakramenta od 1675. do danas*, I. – XX.; HR-AZDN, Kali, *Glagoljska madrikula Gospe od Luzarija 1619. – 1733.*; Mramorni oltar sv. Lovrinca je postavljen početkom 19. st. P. KERO, Župa Kali, Zbornik *Kali*, Sveučilište u Zadru, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Općina Kali, Zadar, 2017., 347 – 408;

⁴⁹ G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, O kaljskim bratovštinama, 175 – 236. HR-AZDN, Kali, *Glagoljska madrikula sv. Sakramenta od 1675. do danas*, I. – XX.; HR-AZDN, Kali, *Glagoljska madrikula Gospe od Luzarija 1619. – 1733.*

⁵⁰ HR-AZDN, Ist, Glagoljska knjiga dobara crkve Sv. Nikole 1710. - 1854., 38: *danas na 1 maja 1836 Mi Prokaraturi od Svetoga Nicole Mattij Komach Martin Segarich Simun Babajko i Nicola Fazzinich pridasmu konat novim Prokaraturima Blaxu Kozulichiu Martinu Goidanichiu i Boxi Bosnacichiu pridasmu fiorini 3 karantani 10 / str. 40: Danas na 1 maja 1836 Mi prokaraturi od Duš od Purgatorija pridasmu novim Prokaraturum Blaxu Kozulichiu Martinu Goidanichiu Boxi Bosnacichiu fiorini 13 karantani 45 2/4. / str. 42.: Danas na 1 maja 1836 Mi Prokaraturi od Svete Nediglie pridasmu danas konat novim prokaraturima Blaxu Kozulichiu Martinu Goidanichiu Boxi Bosnacichiu fiorini 14 i karantani 33.*; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, Bratovštine (skule) župe Sv. Mikule na otoku Istu u 18. st. i 19. st., *Otoci Ist i Škarda*, Sveučilište u Zadru, Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije, Matica hrvatska – Ogranak u Zadru, Hrvatsko geografsko društvo – Zadar, Zadar, 2010., 271 – 289.

Primjere spajanja bratovština nalazimo u Madrikuli sv. Ivana Krstitelja i sv. Petra u Tinju i Bubnjanima. Naime, spajanjem župnih crkava dvaju mjesta Tinja i Bubnjana (jer su se novim teritorijalnim ustrojstvom ova mjesta spojila, tako da ostaje samo mjesto Tinj, Bubnjane nestaje kao naseljeno mjesto, a i župna crkva postaje Tinjska crkva sv. Ivana Krstitelja), spajaju se i bratovštine ovih crkava.⁵¹ Drugi razlog spajanja bratovština nalazimo u Vrsima gdje se ukida bratovština sv. Trojstva, a ostaje samo Vela skula sv. Mihovila zbog velikih troškova i poslovnih gubitaka, odnosno ove dvije bratovštine spajaju se u jednu.⁵²

I u Vlačićima imamo slučaj da se Vela skula sv. Jerolima krajem 17. stoljeća postupno spajala s bratovštinom sv. Sakramenta.⁵³ Godine 1697. počeli su pisati novi kvateran, koji je bio zajednički ovim dvjema bratovštinama: *1697. ovo mi braća svetoga Sakramenta od Sv. Jerolima iz Vlačić od jedne i druge skule učinismo ovi libar novi*, a 1699. spominje se izbor prokaratura Božjeg Tila Ivana Mandalenića *od stare brašćine*.

Kvateran bratovštine

a. Kodikološka analiza⁵⁴

Kodeks se čuva u Arhivu HAZU, u zbirci Glagoljski rukopisi (VIII 163), pod naslovom *Knjiga računa bratovštine sv. Sakramenta (sv. Jeronima) u Vlačićima na Pagu, 1698.-1783. i 1791*. Pisan je na papiru, uvezan u tzv. kancelarijski uvez

⁵¹ Zavičajni muzej Biograd na moru, *Glagoljska madrikula sv. Pavla i sv. Ivana Krstitelja u Bubnjanima i Tinju, od 8. 03. 1713. do 1753.*; Pavao KERO, Grozdana FRANOV-ŽIVKOVIĆ, *Glagoljska Madrikula bratovštine sv. Petra i sv. Ivana Krstitelja u Tinju i Bubnjanima 1723. – 1767.*, Stalna izložba crkvene umjetnosti Zadar, 2012.; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, Bratovština (skule) župe sv. Ivana Krstitelja u Tinju i župe sv. Petra i Pavla u Bubnjanima u 18. stoljeća, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* br.53./2011., 163 – 187; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, D. DEKOVIĆ, Bratovštine Polače i okolnih mjesta: Nadina, Raštevec, Tinja i Jagodnje u XVIII. i XIX. st., Zbornik sa znanstvenog skupa *Polački kraj u prošlosti i sadašnjosti* (u tisku).

⁵² *Bija(še): i skula: od: oltara: s(vetog): Trojstva: i davahu se obiti i strošak čignaše se kako: i u skuli: s(vetog): Mihovila i gorahu se sviće koje bijahu biližane na kraju zelenin = videći braća: i ja: parok: da je veliki i: strošak: čini: crkva: ukinusmo braštinu: s(vetog): Trojstva.* AZDN, *Glagoljska madrikula svetog Mihovila u Vrsima (kod Nina) 1700. – 1822.*; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, Bratovštine župe svetog Mihovila u Vrsima, *Vrsi kroz povijest*, Zbornik radova 2, Matica Hrvatska – Povjereništvo Vrsi, Vrsi, 2015., 23 – 42; P. KERO, Zdenko DUNDOVIĆ, M. KERO, *Glagoljska madrikula bratovštine sv. Mihovila u Vrsima 1700. – 1822.*, Zadar, 2018.; V. CVITANOVIĆ, *Glagoljska Madrikula sv. Mihovila u Vrsima (kod Nina), Radovi Instituta JAZU, Zadar, 1972.*, sv. XIX, 187 – 243.

⁵³ Bratovštine sv. Sakramenta pripadaju među najstarije u Crkvi. Početkom 15. st. poprimile su svrhu promicanja pobožnosti prema Presvetom Oltarskom Sakramentu, pridonošenju što svečanijoj procesiji Tijelova, pratnje nošenja svete Priečesti umirućima te cjelovitog življenja kršćanske krjeposti i ljubavi prema Bogu i bližnjemu. Početkom 19. st. francuska je vlast u hrvatskim

načinjen od kartona. Budući da su na hrptu vidljivi ostatci pergamene, može se pretpostaviti da je cijeli uvez bio obložen pergamenom. U današnje je vrijeme vidljiv samo predlist, dok zalist nije sačuvan. Između uveza i knjižnog bloka vidljivi su ostatci špage korištene pri uvezu. Kodeks se sastoji od 76 folija, dimenzija 30,3 x 21 cm. Paginacija je bila unošena glagoljskim znamenkama, u gornjem vanjskom uglu svake stranice. Glagoljska paginacija nesustavna je i ide do stranice 104. Iz tog je razloga, pretpostavlja se, naknadno unesena folijacija arapskim znamenkama, po sredini donje margine.

Kodeks s vanjske strane obreza ima vidljiva oštećenja od vlage, koja ne umanjuju vidljivost teksta. Na donjem dijelu ff. 18v i 19r razlivena je tinta koja ipak ne prekriva značajne dijelove teksta i ne umanjuje čitljivost, osim na ff. 37v i 38r. Manje mrlje od tinte vidljive su povremeno i na ostatku kodeksa, bez utjecaja na čitljivost teksta. Zbog ojačanja uveza između ff. 20 i 21 umetnut je talon od tankog kartona. Talon djelomično prekriva tekst u poprečnom presjeku desne strane f. 20v.

Od f. 54r upotrebljava se tamnija, bolje vidljiva tinta, što korespondira i s promjenom ruke, odnosno boljom čitljivošću teksta, i to i u glagoljskom i u latiničkom tekstu.

Većina kodeksa pisana je glagoljicom. Latinica se pojavljuje od f. 51 na hrvatskom jeziku, dok se od f. 55 pojavljuju tekstovi pisani talijanskim jezikom.⁵⁵

Od 1766. godine su se izbor novog upravnog tijela i primopredaja sredstava te izvješća o приходima i rashodima bratovštine u prethodnom razdoblju radili pred paškim knezom. Ostao je sačuvan kvateran sa zapisnicima s godišnjih skupština od 1698. do 1782. godine. Do godine 1766. zapisnici su pisani

krajevima ukinula brojne vjerske bratovštine i vjerska udruženja za oba spola, plijeneći njihova pokretna i nepokretna dobra, ali je bratovštinama Presvetog Sakramenta ostavila slobodu djelovanja. Juraj BATELJA, *Povijesne crtice o Zadarskoj nadbiskupiji u prvoj polovici 20. stoljeća, Euharistijski kongresi u Preku (1925.) i Benkovcu (1938.)*, Zadarska trilogija, knjiga 2., Zadarska nadbiskupija, Zadar, 2014., 66.

⁵⁴ Kodikološka analiza napravljena u sklopu projekta *Digitalizacija i istraživanje tekstova zadarsko-šibenskog područja iz razdoblja do kraja 19. st. pisanih glagoljicom, bosančicom i latinicom* Odjela za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru i *Vestigia* instituta za istraživanje rukopisa sa Sveučilišta u Grazu, Austrija. Zahvaljujemo na podacima voditeljici projekta dr. sc. Marijani Tomić.

⁵⁵ P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa Zadarske nadbiskupije*, Stalna izložba crkvene umjetnosti, Zadar, 2008., 1. izdanje, 166; P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa zadarske nadbiskupije*, drugo izdanje, Stalna izložba crkvene umjetnosti i Sveučilište u Zadru, Zadar, 2015., 121, 122: „Glagoljska knjiga računa Bratovštine Sv. Sakramenta, 1697. – 1783.; 1791. Veličina: 30,3 x 21 cm. Kartonski uvez. Ima 76 listova. Glagoljska numeracija. Kurzivna glagoljica. Ovo je knjiga računa bratovštine u crkvi sv. Jeronima. U Arhiv HAZU kodeks je došao 1948. godine s ostavštinom svećenika Vinka Premude iz Baške. Sada u Arhivu HAZU u Zagrebu (usp. Štefanić, 1970.: 219–220).“; V. ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije*, JAZU Zagreb, 1970., II. dio, 219 – 220.

glagoljicom, nakon toga su davali izjave pred paškim knezom pa od godine 1766. do godine 1771. postoje dupli zapisnici pisani i talijanskim i hrvatskim jezikom (glagoljicom). Od 1772. zapisnici su uglavnom na talijanskom jeziku, tek poneki na hrvatskom jeziku i glagoljici. Na jednom su mjestu zapisani *duzi koji se nahode po kartama malima u libru crikvenomu koji nisu bili zapisani u velom libru* te zapis *Fu riportato nel libro novo*. Ovo bi značilo da je postojala još jedna ranija (stara) knjiga, madrikula. Ova nova knjiga nastala je po zapisu 1697. godine nakon spajanja dviju bratovština Vele skule sv. Jerolima i bratovštine sv. Sakramenta (Božjeg Tila).

b. Jezik i pismo

Vlačići, mjesto na otoku Pagu, dio je južnočakavskog ikavskog narječja, kao i ostala mjesta u južnom dijelu otoka Paga (Dinjiška, Poveljana).⁵⁶ U kvateranu je potvrđen ikavski refleks jata: *sviče*, a skupina /st'/, /sk'/ daju /šč/: *braščinu*. Slogotvorno /r/ devokaliziralo se tako da je dobilo popratni samoglasnik a: *parsten*, *varč*. Od ostalih čakavskih osobitosti posvjedočeno je protetsko /j/ *jima*, *jevo*, kao i refleks praslavenskog glasa $\epsilon > a$ *prijah*, *poča*. Potvrđeni su i primjeri zamjene dočelnog /m/ fonemom /n/ *san*, *sedan*. Također, posvjedočene su i neke riječi u kojima je došlo do pojednostavljenja teške suglasničke skupine: *šenica*. Primjeri kao što su *črikvenu*, *brtveliče* upućuju na čakavizam koji je i danas glavna osobitost govora grada Paga.

Od morfoloških osobitosti imenica osobito ističemo genitiv množine tzv. nultim nastavkom *kvartuč* .A. (=1), od *kož*, od *turat*, *pinez*, te izrazitu uporabu jednostavnih prošlih glagolskih vremena – aorista: *prijah*, *dah*, *uzeh*, *dasmo*, *učinismo*, *pridasmo* ili imperfekta: *kopasmo*. Neobično je što se u novijim zapisima mogu pronaći aoristi tvoreni starim nastavcima -homo: *uzehomo*, *dahomo*, *učinihomo*. Budući da su takvi nastavci davno prije nestali iz jezičnog sustava, najvjerojatnije je riječ o pisarskoj maniri po uzoru na starije staroslavenske liturgijske tekstove. U novijim zapisima na mjesto jednostavnih prošlih glagolskih vremena polako prodire perfekt: *san hodi*, *san da*, *pak san ji promini*. Upitno-odnosna zamjenica očekivano je *ča*, makar se može naći i štokavski oblik *što*.

Sintaktičke osobitosti karakteriziraju glagolske konstrukcije preuzete iz talijanskog jezika kada se glagolu imati u prezentu doda infinitiv: *ima dati*, *jima dati*, *jima kupiti*. Osim toga, imamo mnogo potvrda kada je atribut u postpozitivnom položaju, tj. kada slijedi nakon imenice na koju se odnosi:

⁵⁶ Josip LISAC, *Hrvatska dijalektologija 2 / Čakavsko narječje*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2009., 139.

ovce crikvene, pinez gotovih, kese crikvene, brata crikvenoga. Često se u rečenici gomilaju prijedlozi: *za spizu za sve selo za forticu.*

Zanimljiv je primjer tvorbe riječi posvjedočen u kvateranu, a odnosi se na izvedenice od glagola kojima se imenovalo različite aktivnosti bratima za vrijeme braščine. Tako imamo primjer sufiksalne tvorbe sufiksom *-ja* tako da se od glagola *tratiti* 'potrošiti' tvori imenica: *tratnja* (ili *tratna*) i od *prijati* 'primiti' *prijača*. Nadalje, potvrđen je množinski oblik *obiti* tvoren od glagola *obećati*, a od glagola *muntati* 'pristupiti' posvjedočena je tvorba imenice *munat*.

Najviše kulturoloških posebnosti kao pokazateljima materijalne i duhovne kulture može se uočiti proučavajući leksik. Leksička raščlamba kvaterana pokazuje da se i leksičke jedinice mogu grupirati u različita semantička polja: poljoprivredni proizvodi, sakralni predmeti, vrste davanja, manifestacije na kojima su sudjelovali bratimi, građevinski materijali, valute, mjere, titule, sudstvo, toponimi.... U daljnjem dijelu članka detaljno će se razlagati djelovanje i rad bratovštine,⁵⁷ u okviru kojih će se spominjati leksemi, odnosno leksičke jedinice posvjedočene u rukopisu.

Glagoljičke zapise u kvateranu pisalo je nekoliko ruku. Iako svi rukopisi pripadaju tzv. sjevernodalmatinskoj pisarskoj školi, prema koordinaciji slova u retku mogu se uočiti dva tipa rukopisa. Prvi je teško čitljiv rukopis koji pripada onom dijelu spomenute pisarske škole za koju je karakteristična izrazita crta vodilja koju pisar izbacuje unaprijed da bi na nju gradio slova *jabwvchpndk,* *ajpndkndk*. To uvjetuje da se neka slova „penju“ na tu crtu, a u pokazanim primjerima to su slova *šta* i *vidi*. Također, iz gornjih primjera razvidno je da je vanjsko redačko polje puno šire od središnjega. Uporaba slova *jat* ~~#~~ za fonem /j/ (ne za fomene /ja/) gotovo je redovita. *Uk* je jednostavnije preuzeto iz hrvatske ćirilice *Ѹ*. U nekim slučajevima je *g* polegnuto *g*. Ligature nisu česte najčešće *p̂r* *pr̂*. Slova s brojevnim vrijednostima obilježene su titlama: *١٠٠* ili točkicama oko tih slova *١٠٠*. Kod bilježenja brojeva desetice se bilježe prije jedinica što je sasvim uobičajeno u rukopisima sa zadarskog područja *١٠٠*.

Drugi tip rukopisa, čitkiji i ljepšeg izgleda, pojavljuje se u drugom dijelu kodeksa te ima sasvim drugačiju duktus.

⁵⁷ Djelatnosti bratovština uglavnom se mogu prepoznati prema semantičkim poljima.

Svako se slovo piše zasebno, a zajednička vodoravna crta može eventualno povezati samo dva slova. Središnje redaćko polje dominantnije je nego u prethodno opisanim rukopisima pa se više približava poluustavu. *Srednja crta*
Za fonem /j/ redovito se koristi đerv *đ*. U je također jednostavnije i preuzeto iz hrvatske ćirilice *ј*. Slova s brojevnim vrijednostima obilježavaju se titlama: *111111*. Kratice se obilježavaju točkicama oko slova: *đ*. Ligature su rijetke npr. p^o: *đ*.

c. Pravila (kapituli)

Glagoljski kvateran⁵⁸ bratovština sv. Jerolima i sv. Sakramenta prepun je raznih zapisa o radu bratovštine, kao što su zapisnici s godišnjih skupština (*baščina*) koji sadrže izbor novih sudaca bratovštine, primopredaju sredstava bratovštine novim sudcima, popise braće, popise dužnika te prihode i rashode bratovštine. U kvateranu nalazimo i davanje kredita i posudbe sredstava bratimima, kao i kupnju zemljišta te laše (zadudžbine). Pravila (kapituli) bratovštine ne postoje, oni su bili zapisani u prethodnoj izgubljenoj madrikuli, ali se na osnovu zapisa u ovom kvateranu mogu ipak odrediti neka pravila, a zapisana su tri „dogovora“, odnosno naknadno utvrđena pravila iz 1718., 1766. i 1778. godine. Po popisima članova i po davanjima vidi se da je riječ o mješovitoj muško-ženskoj bratovštini. Nisu poznati datumi osnivanja ovih bratovština. Upravno tijelo bratovštine vjerojatno su sačinjavala dva sudca. Prvi, glavni sudac nazivao se gaštald (u pojedinim upisima i digan), dok se drugi, pomoćni sudac nazivao prokaratur. Samo na jednom zapisniku s godišnje skupštine oba se sudca nazivaju prokaraturima.⁵⁹ Većina zapisnika ne sadrži izbor oba sudca, već se spominje samo izbor glavnog sudca. Nakon izbora i primopredaje sredstava te večere na braščini, prave se dražbe (kanti). Izabrani sudac tijekom godine podnosi izvješća o prihodima i rashodima, s naglaskom na veće troškove, revizije dugova i davanja posudbi bratimima. O moralnim odredbama u kapitulima ne zna se mnogo jer nedostaju zapisi o kaznama za braću, tek dva naknadno utvrđena pravila dijelom pokazuju na koji se način

⁵⁸ Definiciju da je riječ o kvateranu, a ne madrikuli vidi u članku G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, *Glagolitic Confraternities Books of the Zadar Area and their Value as Historical Documents, Authority, Provenance, Authenticity, Evidence*, selected papers from conference *Authority, Provenance, Authenticity, Evidence*, Zadar, Croatia, october 2016. (ur. Mirna Willer, Anne J. Gilliland, Marijana Tomić), Zadar, 2018., 383 – 415.

⁵⁹ Prokaratur može biti staratelj crkve, a može biti naziv jednog od sudaca bratovštine. Katkad se miješaju ove dvije uloge, odnosno jedna osoba može obavljati obje funkcije. G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, *Bratovštine (skule) župe sv. Eufemije u Sutomišćici na otoku Ugljanu*, 165 – 227; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, *O kaljskim bratovštinama*, 175 – 236.

braća ponašala prema umrlim bratimima i prilikom pripremanja godišnje skupštine. Kazne (*kaštide*) nalazimo samo u popisima, ali nije navedeno koji je razlog za kaznu, samo je navedeno da je neki brat bio zapisan.⁶⁰

U većini bratovština sudci nabavljaju hranu za večeru na godišnjim skupštinama, a prethodno skupljaju novac od bratima. Ako bratimi nemaju novaca, ostaju dužni i vraćaju novac tijekom godine. Svaki bratim bio je dužan sudjelovati na godišnjim skupštinama (osim ako je bio bolestan ili u vojsci), u protivnom je plaćao kaznu. U ovoj bratovštini napravljen je dogovor da onaj koji ne da pšenicu za kruh na brašćini uopće ne sudjeluje na godišnjoj skupštini. Za glavno jelo na brašćini uglavnom se nabavljalo meso (ovna), uz druge potrepštine, dok su za tegove (obrađivanje bratovštinske zemlje) kupovali ribu, grah i bob.

Prvi dogovor (dopisani kapitul) je iz 1718. godine (17. lipnja) kada su se dogovorili da sva braća moraju postati sudci bratovštine (gaštaldi) po redu (vjerojatno kako su primani u bratovštinu).⁶¹ Ovim se pokušava spriječiti da pojedini članovi (muški) izbjegnu ovu dužnost koja je nosila veliku odgovornost. Istog je dana dogovoreno i da gaštald koji ne bi izmjerio prinose grožđa i ostalih proizvoda odmah nakon što se ubere (tj. nakon što se pokupi intrada) treba platiti kaznu za neizvršavanje obveza. Dogovor glasi ovako: *1718 na 17 miseca žuna ovo mi braća učinismo z dogovorom sve braće učinismo da budu kaštlidi(!) po redu ako ne bi prija ovu kaštidi da palat li(bar) 5 istomu kaštadu da se primir(s)i hrana i vino murela kako se pokupi intrada ki ne bi hti primiriti hranu da p/a/lati li(bar) 25.*

I dok se u ostalim bratovštinama zadarskog područja strogo kažnjavalo nedolazak na godišnju skupštinu (brašćinu), ova bratovština nalaže da onaj bratim koji ne da tri oke pšenice za kruh za brašćinu uopće ne treba doći na godišnju skupštinu. Pravilo (dogovor) iz 1766. glasi ovako:

1766 miseca maja na 29 / ovo mi braća svetoga Jerolima u Vlašići učinismo jedan dogovor a to da svaki brat ima dati po tri oke šenice za kruh za brašćinu a ki ne da da ne gre ni na skup i bihu sva braća kuntinta da tako bude.

Treći dogovor je iz 1778. godine, a odnosi se na ispraćaj mrtvog bratima (ili sestree):

⁶⁰ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlašićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.: 1726. Prijah od Osipa ča ga braća zapiše libar 5.*

⁶¹ U župi Sutomišćica je don Ive Čubanov rečeni Vlahić vodio evidenciju tko je od braće sve bio u upravnim tijelima bratovštine, a tko nije. Svaki bratim morao je obavljati ove dužnosti. Pravilo se nije odnosilo samo na članice bratovština. G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, *Bratovštine (skule) župe sv. Eufemije u Sutomišćici na otoku Ugljanu, 165 – 227.*

1778 na 2 žunija / mi braća s(vetog) Sakramenta u Vlašići / učinismo ovi dogovor da kada umre koji brat da mu jimamo dati svaki brat i sestra po jednu misu za njegovu dušu i to da se jima kupiti po dvanajest gazet na brašćini za svaku misu i tako bihomo kuntenti sva braća ovomu dogovoru.

Kroz cijelu madrikulu provlače se popisi članova (muških, ženskih i redovnika). Tu su i članovi bratovštine iz susjednih i udaljenijih mjesta.⁶² Svaki je novi član bratovštine prilikom primanja davao posebnu članarinu (obit), dok su godišnju članarinu plaćali svi članovi. Godišnja skupština bratovštine (brašćina) je u većini bratovština zadarskog područja trajala dva dana.⁶³ U bratovštini sv. Jerolima/sv. Sakramenta prvog je dana bio obit (skupljanje članarine) te objed.⁶⁴ Nakon večere od prethodnog dana i ručka (obida), drugog su se dana dražbovali (kanti, munti) ostatci hrane, kao i poljoprivredni i ostali proizvodi bratovštine te su se tako skupljala sredstva za funkcioniranje bratovštine, kao i za veća ulaganja u crkvu i selo. Tog drugog dana održavao se i izbor novih sudaca, primopredaja sredstava bratovštine, prodaja proizvoda i dražbe (kanti) te izbor nove braće koji žele postati članovi bratovštine.⁶⁵

⁶² Godine 1776. u popisu braće nabrajaju se Grgo Rumora iz Pogliane, Paval sin p. Mate Buže od Paga; Gabre Pogurilić od Paga; Bože Bogdanić od Gorice; Jerko Stupčić od Dinjiške; Marko Božić od Varhov. Iako je postojalo pravilo da jedna osoba može biti član samo jedne bratovštine, u praksi je bilo drukčije pa je jedna osoba znala biti član više bratovština i u svom mjestu i u okolnim (pa i udaljenijim) mjestima. Juraj BATELJA, *Povijesne crtice o Zadarskoj nadbiskupiji u prvog polovici 20. stoljeća*, 66 navodi: „Pravni vid života bratovštine postao je još vidljiviji godine 1604. kad je Klement VIII. Konstitucijom Quaecumque sve bratovštine podredio vlasti biskupa i odredio vjernicima laicima da mogu biti upisani samo u jednu bratovštinu.“; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, O kaljskim bratovštinama u razdoblju od 14. do 19 st., 175 – 236; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, O kaljskim običajima u razdoblju od 15. do kraja 19 st., *Zbornik Kali, Sveučilište u Zadru, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Općina Kali, Zadar, 2017.*, 237 – 274.

⁶³ G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, O kaljskim bratovštinama, 175 – 236; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, O kaljskim običajima, 237 – 274.

⁶⁴ Za objed je glavni obrok u većini bratovština bio brav, ponekad i vol.

⁶⁵ Sačuvan je običajnik mjesta Kali s poč. 20. stoljeća koji je pisao don Krsto Vukić. (HR-AZDN, Fond rukopisi, kutija 1, Običajnik župe Kali, početak 20. st.) U njemu su, između ostalog, zapisani ostatci starih običaja u djelovanju bratovština. P. KERO, *Župa Kali*, 347 – 408; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, O kaljskim običajima, 237 – 274. Nakon ukidanja, sredinom 19. stoljeća, bratovštine su se počele obnovljati, pa se tako obnovila i kaljska bratovština Gospe od Luzarija. Bianchi tu bratovštinu spominje potkraj 19. stoljeća kao isključivo žensku: bratovština B. D. od Ružarija, pravno utemeljena i priznata, ukinuta je 1808., a ponovno je bila ustanovljena i preustrojena 1875. posebnim statutom te se sastojala od 53 članice. C. F. BIANCHI, *Kršćanski Zadar*, 105. U kaljskom Običajniku s početka 20. stoljeća spominje se djelovanje te bratovštine. Članovi su bili aktivni pri slavljenju Svibanjske pobožnosti, kao i svih blagdana vezanih uz Blaženu Djevicu Mariju jer se misa za te blagdane uvijek govori pred oltarom Gospe od Ruzarija. Iz navoda u Običajniku vidljivo je da su nastupile promjene u radu bratovština. Tako don Krsto Vukić navodi da su se nekad prvog dana bratovštine poslije procesije u nju upisivala nova braća, a sada se upisuju drugog dana *braštine* kad se prave računi. Ukinuto je i zajedničko objedovanje.

Veća ulaganja odnosila su se na gradnju i obnovu crkvi, bratskog dvora, župske (parokijanske) kuće, kupnju oltara i tabernakula, kupnju zemljišta, izgradnju putova, gusterni, bunara, čišćenje voda, mora i ostalog. Svake godine trošilo se i na sitan crkveni inventar poput tamjana, svijeća, crkvene robe, ferala, stavnica, kandela, kaleža i ostalog. Župnik je vodio evidenciju bratovštine, posebno zapisnike s godišnjih skupština, popise bratima, prihode i rashode te dugove. Često je bilo sporova oko vođenja zapisnika⁶⁶ pa je na jednom mjestu u madrikuli vlašićki župnik zapisao: *Osta duža(n) Mate Komadina na računu tolori 13 ako ne viruje neka šuma(!) konat.*⁶⁷

Sačuvani su zapisnici s godišnjih skupština za godine od 1698. do 1782. Na osnovu zapisnika možemo napraviti tablicu glavnih sudaca bratovštine. Koliko je sudaca bilo u upravnom tijelu bratovštine na temelju ovog kvaterana ne možemo točno odrediti jer se u zapisima spominje samo glavni sudac, katkad i pomoćni. Izbor se vršio krajem svibnja i početkom lipnja, izuzetno do sredine lipnja.

TABLICA 1. *Tablica sudaca – Bratovština sv. Jerolima i sv. Sakramenta*

Datum godišnje izborne skupštine	Naziv skule	Ime gaštalda (digana)	Ime prokaratura
1698.	-	Jadri Tresoglavić	
1699.	Božijega Tila	Ivan Mandalenić ⁶⁸	
8. 6. 1700.	-	Ivan Marinić	
5. 5. 1701.	Sv. Jerolim	Marko Janičić	
25. 5. 1702.	Sv. Jerolim	Jadrij Tresoglavić	
27. 5. 1703.	Sv. Jerolim	Gašpar Halaburić	
1. 5. 1704.	Sv. Jerolim	Šime Repelić Vicko Vrutković i stari Ivan prokaratur	
12. 6. 1705.	Sv. Jerolim	Ivan Oršulić	
13. 5. 1706.	Sv. Jerolim	Lovro Tresoglavić	
2. 6. 1707.	Sv. Jerolim	Gašpar Halaburić	
17. 5. 1708.	Sv. Jerolim	Ivan Oršulić	
9. 5. 1709.	Sv. Jerolim	Jadre Marinić	
29. 5. 1710.	Sv. Jerolim	Grgo Poropatić	
5. 5. 1712.	-	Ivan Oršulić	
25. 5. 1713.	Sv. Jerolim	Luka Komadina	
10.5.1714.	Sv. Jerolim	Marko Jakovina	

⁶⁶ P. KERO, *Župa Kali*, 347 – 408; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, *O kaljskim običajima*, 237 – 274.

⁶⁷ Ako tko ne vjeruje, neka provjeri, neka sam zbroji.

⁶⁸ Gaštald *od stare brašćine*.

21. 6. 1715.	-	Marko Jakovina ⁶⁹	
21. 5. 1716.	Sv. Jerolim	Gašpar Halaburić	
28. 5. 1717.	-	Grgo Poropatić	
18. 6. 1718.	Sv. Sakrament	Tomas Pro(t)ković	
9. 6. 1719.	Sv. Jerolim	Jadre Tresoglavčić	
31. 5. 1720.	Sv. Sakrament	Luka Komadina	
12. 6. 1721.	-	Ivan Oršulić	
5. 6. 1722.	-	Osip Halaburić	
28. 5. 1723.	Sv. Sakrament	Gašpar Halaburić	
16. 6. 1724.	Sv. Sakrament	Grgo Paropatić	
1. 6. 1725.	Sv. Sakrament	Jerko Protković	
21. 6. 1726.	Sv. Sakrament	Jadrij Tresoglavčić	
13. 6. 1727.	-	Šime (Šimica) Komadina	
28. 5. 1728.	Sv. Sakrament	Luka Komadina	
16. 6. 1729.	Sv. Sakrament	Mate Jakovinčić (Jakovina, Janičić)	
9. 6. 1730.	Sv. Sakrament	Osip Halaburić	
25. 5. 1731.	Sv. Sakrament	Luka Oršulić	
22. 6. 1732.	Sv. Sakrament	Jerko Protković	
5. 6. 1733.	Sv. Sakrament	Stipan Tresoglavčić	
25. 6. 1734.	Sv. Sakrament	Šime Komadina	
10. 6. 1735.	Sv. Sakrament	Luka Komadina	
1. 6. 1736.	Sv. Sakrament	Mate Janičić	
21. 6. 1737.	Sv. sakrament	Osip Halaburić	
5. 6. 1738.	Sv. Sakrament	Antun Magaš	
28. 5. 1739.	Sv. Sakrament	Šime Komadina	
26. 6. 1740.	Sv. Sakrament	Stipan Tresoglavčić	
2. 6. 1741.	Sv. Sakrament	Mate sin Luke Komadine	
25. 5. 1742.	Sv. Jeronim	Luka Magaš	
16. 6. 1743.	Sv. Sakrament	Osip Halaburić	
5. 6. 1744.	Sv. Jerolim	Luka Protković (digan)	
28. 6. 1745.	Sv. Jerolim	Stipan Tresoglavčić	

⁶⁹ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlačićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.: Opet potvrđih istoga Marka Jakovinu.* U ovoj bratovštini mogla je za sudca nekoliko puta za redom biti izabrana ista osoba. U većini bratovština zadarskog područja to nije bilo dozvoljeno. Na primjer, u župi Sutomišćica svaki bratim mora odraditi ovu dužnost, tako da nije moguć reizbor neke osobe za glavnog sudca ni nakon desetak godina. G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, *Bratovštine (skule) župe sv. Eufemije u Sutomišćici na otoku Ugljanu*, 165 – 227.

10. 6. 1746.	Sv. Jerolim	Šime Komadina	
2. 6. 1747.	Sv. Jerolim	Gargo Marenić	Miko Tresoglavić
14. 6. 1748.	Sv. Jerolim	Luka Komadina	Šime Svirac
1749. – 1759.	-	-	-
1760.	Sv. Sakrament	Miko Tresoglavić	
1761.	-		
1. 1. 1762. ⁷⁰	-	Ante Halaburić	
5. 6. 1763.	Sv. Sakrament	Miko (Nikola) Tresoglavić	
21. 6. 1764.	Sv. Sakrament	Bare Komadima	Miko Tresoglavić
6. 6. 1765.	Sv. Sakrament	Ive Komadina (gaštald stariji, prokaratur)	Anton Protković (gaštald mlaji); Jakov Svirac (prokaratur) ⁷¹
1766. ⁷²	Sv. Sakrament	Ive Komadina gaštald	Jakov Svirac prokaratur
9. 7. 1767. ⁷³	Sv. Sakrament	Osip Magaš	
5. 6. 1768.	Sv. Sakrament	Ante Halaburić	
26. 5. 1769.	Sv. Sakrament	Nikola (Miko) Tresoglavić	
15. 6. 1770.	Sv. Sakrament	Ive Komadina	
2. 6. 1771.	Sv. Sakrament	Luka Komadina	Jakov Svirac prokaratur
9. 7. 1772. ⁷⁴	-	Jakov Svirac sin Šime	
4. 7. 1773.	-	Anton Kalaburić od Josipa	
4. 6. 1774.	-	Stipo Magaš	
26. 7. 1775. ⁷⁵	-	Josip Magaš/Mate Poropatić	
23. 4. 1776.	-	Martin Komadina/ Ilija Tresoglavić	
1777.	-		
20. 7. 1778.	-	Martin Komadina	
10. 7. 1779.	-	Luca Komadina / Jakov Svirac	

⁷⁰ Podatak dobiven na osnovi zapisa o prihodima i rashodima, a ne na temelju zapisnika s godišnjih skupština.

⁷¹ Ovo mogu biti prokaraturi bratovštine ili crkveni prokaraturi. Vidi bilješku 59.

⁷² Na osnovi računa, a ne zapisnika s godišnjih skupština. Od 1766. do 1771. zapisnici te prihodi i rashodi pisani su dvostruko, i na hrvatskom (glagoljica), i na talijanskom jeziku.

⁷³ Podatak dobiven na temelju bilješke o računima, a ne na temelju zapisnika s godišnjih skupština.

⁷⁴ Od 1772. zapisnici su uglavnom na talijanskom jeziku, tek poneki na hrvatskom jeziku i glagoljici.

⁷⁵ Ove godine zabilježeno je da je kapitan teritorijalnih snaga u selu Zuane Mircovich.

1780.	-	Anto Kalaburić	
1781.	-	Josip Magaš	
1782.	-	Ilija Tresoglavić	

d. Crkveni grobovi

Od većih ulaganja treba spomenuti gradnju (pregradnju) grobova u župnoj crkvi za koje su, po mletačkim zakonima, bile potrebne sanitarne dozvole. Na papiriću pisanim na talijanskom jeziku te ubačenim u kvateran zapisane su sanitarne mjere kojih se treba pridržavati prilikom gradnje (pregrađivanja) grobova. Naime, ovo su stoljeća u kojima su se često izmjenjivale razne zarazne bolesti, posebno su postojale sanitarne mjere za zaštitu od kuge.⁷⁶ U tim se mjerama traži od župnika da se prije pregledavanja grobova pregleda crkvena arhiva i pronađu dokazi o zaraznim bolestima te utvrde u kojim su grobovima pokapani mrtvaci koji su umrli npr. od kuge. Ovakve okružnice o sanitarnim mjerama nalazimo u madrikulama još nekih bratovština na zadarskom području npr. u madrikuli Vele skule Sutomišćice sv. Eufemije (Fume) nalazimo ovakvu okružnicu na talijanskom jeziku, kao i njezinu transliteraciju na hrvatskom prepisanu glagoljskim kurzivom.⁷⁷ Ovakva okružnica pisana glagoljicom, koju je

⁷⁶ Venecija je provodila protukužne mjere. Imenovala je „Kolegij za zdravstvo”, imenovan je i providur za zdravstvo koji je odlazio na teren, a karantenska zaštita bila je u neposrednoj nadležnosti lokalnih vlasti. Biserka BELICZA, *Medicina i zdravstvo, Hrvatska i Europa, kultura, znanost i umjetnost, svezak III, Barok i prosvjetiteljstvo (XVII. – XVIII. stoljeće)* (ur. Ivan Golub), HAZU, Školska knjiga, Zagreb, 2003., 379 – 403. P. KERO, G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, M. KERO, *Glagoljske matice umrlih župe Rođenje blažene djevice Marije u Pašmanu 1606. – 1825.* (ur. Pavao Kero i Josip Faričić), Zadar, 2015.; C. F. BIANCHI, *Fasti di Zara, Religioso-politico-civili, dall'anno 1184 Ar. Cr. Sino all' Anno 1888*, Zadar, 1888.

⁷⁷ G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, *Bratovštine (skule) župe sv. Eufemije u Sutomišćici na otoku Ugljanu, 165 – 227*; AZDN, *Glagoljska madrikula Bratovštine sv. Fume (Eufemije) 1748. -1804.*, 58: *Strogo se zabranjuje pregrađivati grobove, u kojima su nekad bili pokopani zaraženi od kuge. / “Tumač / Proklam priuzvišenih i prisvitlih varhu providiturov i providiturov na 5 šenitadi / Došli su glasi ovomu maštratu priuzvišenomu od šenitadi da nije kančilarije od Tiraferme dobro ne razumidu što se uzdarži u proklamu od 12 setembra ovoga godišća u komu zakričevase klasi ruke u stara greba u prihodah fabrik pričienjenja i drugoga tako voga dilovanja poznivaju zato od potribe prisvitla i priuzvišena gos(po)da varhu providiturov i providiturov nad šenitadi upisani providiti ne umijsovu itumačiti bistrije rečeni proklam čineći znati da sahranena ovomu majsštratu nad šenitadi spoznanstvo za potribne u paze u prigodah fabrik i pričienjenja ostaje kančilarijam od šenitadi od tiraferme obično dopušćene dopušćevati licenu razbiti zemle to est kopati u zemlji od crikav ali drugih mistov blagoslovljenih za dati greb martvima od česa nije podobno odalevati vrime i kada je to naredje po tastamentu. / Da li se daje znati da prvo one licence valja prikazati viru prisegim od parokijana sakarstana ali drugoga glavara one crikve u kančilariji od šenitadi u koju valja reći da jesu jiskali u stara pisma crikvena pomnivo i da nisu našli da ono misto za koji jišće se licenca nikada bili su kopani martvi u vrime kuge niti s ovin diže se slobodnost parokijanom od selov običajno kopane u nihovih cimatoriji kako je vazda bilo učmeno*

netko transliterirao, postoji i u madrikuli sv. Duha u Velom Ižu na stranici 107., a transliteracija je na stranici 106.⁷⁸

U kvateranu nalazimo davanja novca za crkvene grobove. Neki su unaprijed plaćali grobove i godišnje troškove (pogrebice): *1727 luja na 2, prijah od Ivana Stanića li(ba)r 57 za grob di će se zakopati u crikvi pod kandelon.* Josip Halaburić počeo je plaćati za grob kad mu je umrla kći. *1738 osta dužan Osip Halaburić filip 4 u srebru koji da slugi Krstičevi odviše libar šest za grob kadi mu (s)e kći zakopa.* Isti Josip Halaburić ostao je 1741. godine dužan za grob 6 libara.

e. Radovi na crkvi

Na osnovu zapisa u kvateranu može se vidjeti da je crkva sv. Jerolima obnavljana tijekom 18. stoljeća više puta, otprilike svakih desetak godina. Godine 1704. više su puta zabilježeni troškovi za kupnju *fijuba*, čavala, japna, obruča i brukava. Godine 1716. pokrivaio se crkveni krov, bratovština je kupila crijepove (kupe) i platila majstora (meštra). Godine 1723. potrošili su za japno, čavle i daske. Ne zna se koje su radove izvodili na crkvi ili župnoj kući. Godine 1729. učinili su račun s Gašparom Halaburićem za japno, čavle, *šibele* i sve mu platili jedan tolör. Godine 1732. i 1733. također su sredstva bratovštine trošili na isplatu dnevnica meštru te za kaparu. Godine 1732. kupili su daske za izradu vrata od crkve. Iduće, 1734. godine meštru su dali kaparu za neke radove, a kupili su i daske za izradu crkvenih vrata i ključanicu. Godine 1745. kupili su šimle i platili meštra. Godine 1748. također su platili majstora za neke radove koji nisu definirani, a 1766. su kupili daske i platili meštra *usve groša 7 te dadosmo Martinu Rusiću iz skrine crikvene dukata 2.*

f. Izrada oltara

U vrijeme 18. i 19. st. po drugim selima zadarskog područja drveni su se oltari zamjenjivali mramornima.⁷⁹ Vjerojatno su i u tom vremenu zamjenjivani oltari u župnoj crkvi u Vlašićima, iako u ovom kvateranu nije o tome pisano detaljno kao u nekim drugim madrikulama bratovština.⁸⁰ Godine 1735. plaćeno je za oltar

*u prošasno vrim. / Da bude ovi proklam štampan i poslan ko svoj tirafermi zada bude od svakoga bole razumlen puplikan i priliplen na vrata od crikav. / Dat od maještrata priuzvišenoga nad šenitadi bnetaške na 26. novembra. 1757. / Petar Garzoni varhu providitur. / Lonardo Dolfin varhu providitur / Jivan Karstitel Albrici drugi providur. / Petar Paval Avogadro providur. / Frane Brnardo providur. / Osip Anton Garibaldi nodar.*⁷⁹ (HR-AZDN, Madrikula sv. Eufemije, Sutimišćica, 58).

⁷⁸ HR-AZDN, Glagoljska madrikula Bratovštine Svetog Duha 1729. – 1793., 106, 107.

⁷⁹ G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, O kaljskim bratovštinama, 175 – 236.

⁸⁰ Na primjer, u Kalima su svi drveni oltari zamijenjeni mramornima tijekom 18. i 19. stoljeća. G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, O kaljskim bratovštinama, 175 – 236;

*li(bar) 12.*⁸¹ Godine 1769. bratimi su platili predujam (kaparu) meštru za izradu oltara (nije navedeno o kojem oltaru je riječ), nakon toga su za isti posao dali još sedam cekina istom meštru te snosili troškove za vino i hranu (*kupili brava*) za meštrov objed, kupili daske i platili za načiniti „nebo“. Kupili su i jednu stavnicu. Godine 1718. dali su za oltar Svih svetih te kupili stavnicu i kadilnik. Potrošili su i za put u Zadar te platili testament, nije navedeno kakav.

g. Radovi na župnoj (*parokijanskoj*) kući

Radovi na župnoj kući su bili 1707., radila se kamara (štala) za ovce, trošili su za čavle, brtvele, više su puta kupovali daske i ključanicu te platili meštru Dumi. Godine 1719. na 9 lipnja *stratih za limezi za kuću popovsku li(bar) 5.* Godine 1726. plaćeno je za crkvenu kuću, a pravio se i pod (kat) za što je potrošeno četvrtalj prosa. Godine 1727. davan je novac za *kuću popovsku.* Godine 1728. skupljali su lemozinu za kuću. Godine 1734. također su kupili još dasaka za neke radove te kupili *ključanicu popovsku* (možda za popovsku kuću). Godine 1735. kupili su japno te dali za kuću *tolori 11.* Godine 1745. platili su majstora i *stratili za šimle*, a 1747. dali su novac popu za kuću, kupili daske i bratvele. Godine 1766. bratimi su međusobno skupljali sredstva za kuću, dali meštru za kuću četiri cekina i jedan cekin za les za kuću. Za ugraditi kamaru (za ovce) dali su dva cekina. Godinu dana kasnije, 1767., još su obnavljali kuću, kupovali japno, konop za *konde*, kamaru, crijep (kupe) za kuću, kupovali cigle, daske, brtvele, čavle, vrata, kračune i brave. Često su popravljali i kamaru u kući, tj. štalu za ovce.

h. Radovi na utvrđi (fortici)

Radi ranijih opasnosti od turskih upada, upada gusara ili uskoka, sela su gradila utvrđenja (*fortice*), koje je kasnije trebalo i održavati, u čemu su veliku ulogu imale i bratovštine, prvenstveno Vele skule. U kvateranu se više puta navode davanja za selo ili za *komun od sela* npr. 1725. *pinez iz kase crkvene, pulastri za selo, kad sam hodi u Zadar za spizu za sve*, 1742. *dah cikin za vas komun knezu 1*; 1744. *prida za puške lib(ar) 28; za selo*; 1744. *da za principa cikin 1 i filipa 1 mane li(bar) 4; dah knezu za vižitu cikin 1.*; 1748. *za selo sve potpisati karte i jenerala stratih li(bar) 8 i po*), međutim ne navodi se konkretno o kakvim davanjima je riječ. Samo je na nekoliko mjesta napomenuto da je davano za forticu. Godine 1725. selo je davalo novac za *forticu, dašmo za fuštu i forticu 1728. godine.*, a 19. lipnja 1719. *za izenat od fortica za sve selo.*

⁸¹ Moguće oltar Svih svetih jer se on spominje u daljnjem tekstu.

i. Zadudžbine

Lašima (zadužbinama, zadušbinama) su ljudi ostavljali potomcima, ostalim nasljednicima koji mogu⁸² i ne moraju biti s njima vezani krvnim srodstvom, osobama koje su ih njegovale, Crkvi ili bratovštini svoja pokretna i nepokretna dobra pod uvjetom da uživatelji tih dobara mole i daju mise za dušu nakon oporučiteljeve smrti.⁸³ Na takav su način bratovštine dolazile do dijela svoje imovine. Ako je bratovština htjela doći do gotovog novca, dala bi na procjenu ta dobra te ih unajmljivala ili prodavala.⁸⁴ Bilo je obvezno voditi knjige zadužbina i davanja Crkvi.⁸⁵ Iako za Vlašiče ovakva evidencija nije sačuvana, u kvateranu se spominje da su vodili ovakve evidencije i knjige računa: *1729. na 27. veljače iskazi po libru crikvenomu dug pokoinoh Mate Crikvinića naidosmo duga crikvi tolari 5 so(ldini) 50.*⁸⁶

⁸² G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, O kaljskim bratovštinama, 175 – 236: 1694. *laši doli pisani / Skuli s(vetog) Trojstva u Kali za vazda don Jive Šmegalo kv(artuč) ula:4 a to da daje don Jive i Šime Šulin za budući da jin njihov barba tako naredi u svomuu tastamentu / Laš Petra Šatalića dokle bude trsje moći izdavati na Uhlini nivi za Kravjakon da daju vazda na godišće – baril – vina 1. A to kada kako projde ako ne umori posve suša ali ne uzme grad; HR-AZDN, Kali, *Glagoljska madrikula bratovštine Svetoga Troistva 1683 - 1807. i 1857. do danas.**

⁸³ G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, *Društvena slika ugljanskih sela od 15. do 18. stoljeća prema podacima iz glagoljskih vrela*, doktorska disertacija, Zadar, 2013.; V. CVITANOVIĆ, *Zadudžbine – „laši“ na otocima zadarskog arhipelaga*, *Radovi Instituta za povijesne znanosti JAZU u Zadru*, 9, Zadar, 1961., 191 – 217.

⁸⁴ G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, O kaljskim bratovštinama, 175 – 236; HR-AZDN, Kali, *Glagoljska madrikula Gospe od Luzarija 1619. – 1733.*, 94: 1690 na 29 marča / Ja Jive Grgurov pišen tratnu ča tratin / A priajh od oružja li(bar):18 / Tratne otoga stratismo za lubre/su/lu li(bar):11 za kupurali li(bar):4 za .1. kandalot li(bar):2 za košulicu na tabrnaku(l) li(bar):24 u Veli Petak popon na Vazan za vino za kumijon li(bar):2.

⁸⁵ P. RUNJE, *Duhovni život na zadarskim otocima*, 122. Nadbiskup zadarski Vallareso 1454. godine određuje da se savjesno moraju izvršavati oporuke, a vezano uz to naređuje da se moraju voditi knjige zadužbina i davanja Crkvi. U pojedinim župama zadarske nadbiskupije sačuvani su, osim u knjigama lašov (legata), zapisi o zadužbinama u Knjigama bratovština, zapisi u godarima i na pojedinačnim dokumentima. P. KERO, *Popis glagoljskih kodeksa*, 1. i 2. izdanje. Uz Cvitanovića (V. CVITANOVIĆ, *Popis glagoljskih kodeksa u zadarskoj nadbiskupiji*, *Starine*, JAZU, Zagreb 1950, knjiga 42., 349 – 370; V. CVITANOVIĆ, *Popis glagoljskih kodeksa u zadarskoj nadbiskupiji*, *Starine*, JAZU, Zagreb 1951, knjiga 43., 259 – 270; HR-AZDN, Fond Cvitanović.), na popisu su radili i Filipi (Amos Rube FILIPI, *Popis glagoljskih kodeksa u zadarskoj nadbiskupiji*, *Starine*, JAZU, Zagreb, 1951., knjiga 43., 271 – 279), Vlasanović (P. VLASANOVIĆ, *Popis glagoljskih kodeksa u zadarskoj nadbiskupiji*, *Starine*, JAZU, Zagreb, 1951., knjiga 43., 276 – 279) i Strgačić (A. STRGAČIĆ, *Popis glagoljskih kodeksa u zadarskoj nadbiskupiji*, *Starine*, JAZU, Zagreb, 1951., knjiga 43., 280 – 287). Zanimljivi su popisi laši po obiteljima te niz pojedinačnih na osnovi oporuka u kaljskom godaru, koji se vodio sve do kraja 19. st. na glagoljici te je po tome jedan od posljednjih kodeksa ovog područja koji je bio vođen kurzivnom glagoljicom. (HR-AZDN, *Glagoljski Godovi mrtvih*, Kali, 1680. – 1873.); transliteracija cijelog godara u članku G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, O kaljskim bratovštinama, 175 – 236); P. KERO, *Župa Kali*, 347 – 408.

⁸⁶ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlašičima na Pagu, 1697-1783. i 1791.*

Primjere zadužbina (laši) nalazimo i u vlašičkoj madrikuli. Luka Komadina vraćao je dugove pokojnog Mate Vrutkovića,⁸⁷ a Ante Fabijanić za pokojnog Grgasa.⁸⁸ Otac Josipa Magaša ostavio je jednog vola Crkvi (i bratovštini), a sin je nastavio ispunjavati njegove laši.⁸⁹

j. Krediti i posudbe

Bratovština je od svojih sredstava kupovala zemlje, volove, ovce i njihovim iskorištavanjem povećavala prihode. Tako je bratovština 1739. godine kupila zemljište od Halaburića za *libar 45*; 1734. je plaćeno Svirčevo trsje 1 cekin, a 1729. plaćeno je za njivu u Tomasa. Jednako tako je povećavala vlastite prihode od zajmova na koje je naplaćivala 6 posto kamata *kako carkva zapovida*.

Bratimi su zalagali svoju privatnu imovinu (zemlju, pa i oruđe za rad kao što su motike i capune)⁹⁰ bratovštini te za nju dobivali na posudbu gotov novac, ako im je hitno zatrebao. Tim zalozima bratovština je osiguravala da će dug biti vraćen. U ovoj madrikuli nalazimo nekoliko ovakvih slučajeva. Godine 1756. na 28. listopada otkupljuju zemlju koja se zove Blatnica od Šime Halaburića, a Šime otplaćuje kamate jer je dobio gotov novac pa ako otplati dug, može je otkupiti kadgod bude spreman. *1756 ohtubra na 18 / ovo mi braća s Jerolima kupismo jednu zemlu / koja se zove Blatnica od Šime Halaburića i dahomo za nu tolori 7 li(ba)r 2 i jisti Šime moezi e odkupiti kad mu drago depiju osta nan dužan jisti Šime tolori 12 li(ba)r 5 i da daje na ne fit kako carkva zapovida a to šest posto.*

Ako bratim založenu robu nije mogao otkupiti, prodavali su je drugoj braći ili nekome izvan bratovštine. Godine 1749. bratovština za 30 libara prodaje Šimi Stupičiću lemeš koji je bio u zalogu, a kojem je jamac (*poruk*) bio poštovani kanonik Sabalić iz Paga.

Kamate su naplaćivali i to nazivali dohodak. 1725. *dohodak ča sam da Perinu libar 3.*

⁸⁷ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlašićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.: 1744. od Luke Komadine za stanje pokojnoga Mate Vr(u)tkovića li(bar) 30.*

⁸⁸ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlašićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.: 1750. na 19 luja učinismo konat s Antom Fabijanićem o duga pokojnoga Grgasa ki biše dužan crkvi i osta dužan tolori 4 li(bar) 3 so(ldini) 17.*

⁸⁹ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlašićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.: 1767. Ja Osip Magaš dadoh zadudžbinu moga oca što ostavi crikvi jednoga vola.*

⁹⁰ P. KERO, G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, M. KERO, *Glagoljska madrikula dikljanske Bratovštine Gospe od Luzarija 1768. – 1803., u tisku.*

Inače su najčešće davani krediti za kupnju volova iz čega je vidljivo da okolica Vlačića obiluje obradivim površinama.⁹¹ Osim volova, najčešće su svoja sredstva posuđivali za kupnju sitnog blaga, najviše ovaca.

Bratovštine su i same kupovale volove te dogovarala pravila za njihovo iskorištavanje s pojedinim bratimima. Godine 1704. Stoši su dali *u ime vola libar 22 i po*. Kupovali su i goveda i volove 1707., 1709. i 1719. godine. Godine 1739. *za vola koga kupismo od Protkovića Luke libar 100.; od vola Šime Starca; 1766. 10. febrara za Zebonu da bude vola polovica crikve niova i da daju po fita a prijaju (n) ima ostalo; 1707. Tomasu Šariću za vola.*

⁹¹ Ovakve slučajeve posudbi sredstava koje je davala bratovština za kupovanje volova za oranje najčešće imamo u madrikulama na području Ravnih kotara jer na ovom području postoje velike površine obradive zemlje. U polačkoj madrikuli nailazimo na takve primjere (Pavao KERO, Grozdana FRANOV-ŽIVKOVIĆ, Marija KERO, *Glagoljska Madrikula bratovštine SS. Kuzme i Damjana u Polači 1711. – 1808.*, Stalna izložba crkvene umjetnosti, Zadar, 2013.; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, D. DEKOVIĆ, Bratovštine Polače i okolnih mjesta: Nadina, Raštevica, Tinja i Jagodnje u XVIII. i XIX. st., (u tisku)). U knjizi računa za mjesto Radošinovci zapisan je velik broj pozajmica za kupnju volova. Velik dio knjige zauzimaju ugovori za kupnju volova na način da se pravi ugovor s dužnicima s dva jamca (poruka) o vraćanju novca na rate (*fit*), a u slučaju da se ne može vratiti dug, vol ostaje u vlasništvu Crkve (odnosno bratovštine). Ovo dovodi i do većeg broja sudskih sporova (proces) bratovštine s dužnicima. (HR-AZDN, *Kvateran župe i bratovštine sv. Antuna Padovanskog u Radošinovcima, 1784. - 1795.*). Kvateran (knjiga računa) crkve i bratovštine sv. Ante u Radošinovcima 1784. –1795., *Glagoljica i glagoljaštvo u biogradskom kraju*, Zbornik radova sa znanstvenoga skupa *Glagoljica na biogradskom području održanoga 17. studenoga 2012.* u Biogradu, Matica hrvatska Zadar, Sveučilište u Zadru, Grad Biograd, Biograd – Zadar, 2014, 131 – 148; Pavao KERO, Grozdana FRANOV-ŽIVKOVIĆ, *Glagoljski kvateran Župe sv. Ante u Radošinovcima 1784. – 1795.*, Stalna izložba crkvene umjetnosti, Zadar, 2013. Zapis o davanju zajma za kupnju volova nalazimo i u tinjskoj madrikuli. Zavičajni muzej Biograd na moru, *Glagoljska madrikula sv. Pavla i sv. Ivana Krstitelja u Bubnjanima i Tinju, od 8. 03. 1713. do 1753.*; P. KERO, G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, *Glagoljska Madrikula bratovštine sv. Petra i sv. Ivana Krstitelja u Tinju i Bubnjanima 1723. – 1767.*; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, Bratovština (skule) župe sv. Ivana Krstitelja u Tinju i župe sv. Petra i Pavla u Bubnjanima u 18. stoljeću, 163 – 187; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, D. DEKOVIĆ, Bratovštine Polače i okolnih mjesta: Nadina, Raštevica, Tinja i Jagodnje u XVIII. i XIX. st. (u tisku). U Državnom arhivu u Zadru u fondu *Oporuke iz kancelarije zadarskih knezova* (HR-DAZD-20), knjiga II, br. 174ab i 179. pronađena je jedna oporuka iz Bubnjana, od don Martina Bustrića, pisana 14. travnja 1714., koji dio imovine ostavlja (1 vola, 1 brava) crkvi s(vetoga) Petra u Bubnjanima. Koliko su ti volovi bili važni za svakodnevni život vidimo po tome da je svaki vol naveden svojim imenom. Slično je bilo i s konjima. Tako se u ovoj oporuci javljaju sljedeća imena volova: Paunko, Rudonja, Mladonja, Korona, Vukonja, te dva konja: Zelenko i Bilokrivac, i kobila Vranica. I u madrikuli u Vrsima nalazimo veliki broj ovakvih zapisa, ostavljanja kao zadužbinu (laš), poklanjanja, davanja u najam i kupovanja volova. Npr. na str. 44. madrikule piše: *a ovi/vi/ pinezi i proso što joj /dado/dadoše: što mi biše: ostavijo Mate vola skuli: s(vetoga): Mihovila imenon Kologna.* HR-AZDN, *Glagoljska madrikula svetog Mihovila u Vrsima (kod Nina) 1700. – 1822.*); G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, Bratovštine župe svetog Mihovila u Vrsima, 23 – 42; P. KERO, Z. DUNDOVIĆ, M. KERO, *Glagoljska madrikula bratovštine sv. Mihovila u Vrsima 1700. – 1822.*, Zadar, 2018.; V. CVITANOVIĆ, *Glagoljska Madrikula sv. Mihovila u Vrsima (kod Nina), 187 – 243.*

Bratovština je često svojim članovima, pa tako i osobama iz drugih mjesta, posuđivala novac i poljoprivredne proizvode. Tako su npr. 1703. posudili *dušak 1 šenice* Lorinu iz Popovića (kvartić 4) i još nekim osobama iz Vlašića.

Prilikom smrti člana obitelji, osim pomoći prilikom pogreba, bratovština je posuđivala novac i svijeće svojim članovima: 1727. *Magašu dasmo duplira 2 kad je Kate umrla.*

k. Sudski procesi

Bratovštine su vodile računa o interesima svih stanovnika nekog mjesta, tako da su i za zajedničke potrebe, kao i za svoje vlastite, vezano uz imovinu bratovštine, vodile razne sudske postupke. Godine 1700. vodili su proces vezan uz ovce,⁹² a 1723. vezano uz zemljište Blate.⁹³ Uz same procese, bratovština je svojim zastupnicima plaćala put u Zadar. Najčešće su te procese u ime sela i bratovštine vodili predstavnici civilne⁹⁴ i vojne,⁹⁵ a i crkvene vlasti u selu.

⁹² Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlašićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.: 1700. stratih za pravdu za ovce.*

⁹³ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlašićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.: 1723. Potrošili za proces (pravdu) za Blate te za put u Zadar.*

⁹⁴ Civilna vlast nekog mjesta sastojala se od seoskog glavarara ili sudca (kojeg su birali sami mještani, a koje je kasnije priznavala i državna vlast) te po običajnom pravu Vijeća staraca koji su svjedočili o usklađenosti pravila i pojedinih slučajeva s običajnim pravom kojeg se držalo od davnina. O sudcima i kapetanima zadarskog područja vidi u G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, *Društvena slika ugljanskih sela.* U vizitacijama godine 1760. sudac sela bio je Jakov Svirac, a po vizitacijama 1810. kapitan (odnosno nakon 1797. su tako zvali i sudce sela, tj. seoske glavare) Miho Komadina od Mate. Godine 1903. glavar Vlašića bio je Tome Žunić.

⁹⁵ U kvateranu je upisan samo jedan kapetan teritorijalnih snaga s područja Vlašića, Ivan Mirković. U zapisima nalazimo više puta plaćanje misa za nekoga iz obitelji Mirković, što pokazuje da su bili ugledna obitelj te davali donacije za crkvu i bratovštine: 1735. *za oltar li(bar) 12 i za mise Mirkovića; 1734 Za mise Mirkovića.* O časnicima teritorijalnih snaga više u sljedećim izvorima i člancima: Državni Arhiv Zadar (dalje: HR-DAZD), Fond obitelji Lantana, kutija 6, br. 5.3.3, sign. 106. Dokument objavljen u članku G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, *Glagoljski mandat iz 1750. o postrojanju teritorijalnih snaga zadarskih otoka, Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu*, 33/ 2015., 199 – 215; HR-DAZD, Fond obitelji Lantana, kutija 10, br. 165, sign. 6.1.2.; G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, *Društveni položaj pripadnika mletačkih teritorijalnih snaga (černida) sa zadarskog područja u 17. i 18. stoljeću na temelju glagoljskih matičnih knjiga i ostalih dokumenata, s međunarodnog znanstvenog skupa: Vojnici i vojnički život u serijalnim izvorima od 16. stoljeća do 1918. godine*, Osijek, 22. studenog 2016. Organizatori: Hrvatski institut za povijest, Zagreb i Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, *Acta Histria*, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Koper, Slovenija, br. 26 za 2018., 473 – 502; Tado ORŠOLIĆ, *Vojna Dalmacija u 19. stoljeću – Vojska, teritorijalne snage, žandarmmerija (1797. – 1914.)*, Zadar, 2013.; Šime PERIČIĆ, *Vojna krajina u Dalmaciji, Vojna krajina u jugoslavenskim zemljama u novom veku od Karlovačkog mira 1699.* (Naučni skupovi Srpske akademije nauka i umetnosti, knj. XLVIII, Odeljenje istorijskih nauka, knj. 12), Beograd, 1989., 174, 182, 209, 203, 197, 202; Šime PERIČIĆ, *Vojna krajina u Dalmaciji, Vojna Krajina* (ur. Dragutin Pavličević),

1. Prihodi i rashodi

Bratovštine su se financirale od vlastitog uzgoja ovaca (sir, vuna, meso) i nešto koza (jarina) te vinograda (prodaja vina i octa). Uzgajali su i razne vrste žita te ih prodavali (pšenica, proso,⁹⁶ žito...). Sredstva su dolazila i od raznih darova, zadužbina (laši), godišnje članarine starih članova i upisnine novih članova (obiti). Članarina se plaćala u novcu i naturi. Tako postoji zanimljiv zapis da je jedne godine bratovština na računu imala jedan prsten od srebra.⁹⁷

Glavni izdatci odnosno rashodi su išli na veće izdatke poput plaćanja najamnine zemljišta, travarine za pašnjake, na izgradnju ili obnovu (popravak) crkve, održavanje, tj. obnovu ili izradu novih oltara, nabavu inventara te izgradnju štala za sitnu i krupnu stoku.⁹⁸ Osim većih ulaganja u kojima su sudjelovale osim Vele skule i sve manje bratovštine u selu, bratovštine su godišnje ulagale u manje svakodnevne crkvene i seoske potrebe: za hranu bilo da su u pitanju zajedničke svetkovine za cijelo selo ili za blagovanje u bratovštini na godišnjim skupštinama, sastancima ili tegovima, za kupnju građevnog materijala, za razne majstore,⁹⁹ nabavku crkvenog ruha,¹⁰⁰ za pranja ili šivanja robe, za žurnate (razne dnevnicke) za bratime koji su obavljali radove na zemlji ili crkvi, za odlazak na službeni put vezan za poslove bratovštine, za svijeće prilikom pokopa umrlih bratima te za nabavku crkvenih knjiga i ostalog crkvenog inventara.

U kvateranu je zabilježeno plaćanje travarine skoro svake godine, što ukazuje da su najveći prihodi bratovštini dolazili od uzgoja ovaca (sir, vuna, meso). Za brigu o ovcama su plaćali pastire.¹⁰¹ Često su ovce kupovali na rate jer bi im netko posudio novac. U madrikuli nema zapisa o onima koji su bratovštini posuđivali novac, ali ima zapisa da je bratovština vraćala dugove.¹⁰² Godine 1715. zapisano

Zagreb, 1984., 199 – 204; Šime PERIČIĆ, Glavari i časnici Vojne krajine u Dalmaciji, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, br. 35, Zadar, 1993., 219 – 232.

⁹⁶ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlašićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.: 1744. za gredu; prijah od Vlahov za proso; sviće za braću; za japan.*

⁹⁷ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlašićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.: 1721. potrošili za obruče i crkvenu robu, čavle i košulju. Gaštald je primio i jedan prsten od srebra.*

⁹⁸ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlašićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.: 1707. za kamaru tj. štalu za ovce.*

⁹⁹ Plaćani su razni majstori (meštari) koji su vršili određene radove i popravke u crkvi npr. kovači, stolari, bačvari.

¹⁰⁰ Roba je katkad kupovana u Veneciji. Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlašićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.: 1710. Roba u Bneci.*

¹⁰¹ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlašićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.: 1713. prijah od pastira sira.*

¹⁰² Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlašićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.: 1704. fit od ovac.*

je da su plaćali travarinu (korištenje pašnjaka) gospodinu Kašiću. Krste Kašić također je bio član bratovštine, a osim u novcu, davali su mu za najam pašnjaka vino i žito te ostale proizvode bratovštine poput vune i sira. Neke pašnjake unajmili su i od arcipreta: *Dah arcipretu za travu Sisvetsku li(bar) 30*. Bratovština je neka sredstva izdvajala za najsiromašnije slojeve društva, pa tako u ovom kvateranu nalazimo zapis da je župnik sredstva koja je dobio prodavajući sir dao prosjaku: *1727. stratih od sira libre 2 i dah je prosjaku*.¹⁰³

Po pravilima ostalih bratovština,¹⁰⁴ pa vjerojatno i ove, članovi moraju sudjelovati u radovima na bratovštinskoj zemlji, kopati, orati i mladiti trsje. Po zapisima je vidljivo da su kupovali hranu prilikom ovakvih zajedničkih radova.¹⁰⁵ Ipak, na jednom mjestu zapisano je da su platili jednoj osobi, Anti Notkoviću, za kopanje trsja.¹⁰⁶ Već smo naveli da bratovština zarađuje prodajom sira, vune, crkvenog vina, starog voska i ostalog, a zaradu troši na sitne potrepštine kao što su: kupnja stavnica, kaleža, facola (za kaleže), za pozlaćivanje kaleža, oltarijuna, kamenice *od batisterija*, krstionice,¹⁰⁷ dijelove baptisterija, ormara,¹⁰⁸ kandilire,¹⁰⁹ planite,¹¹⁰ *lumbrele*, *škrevadice*,¹¹¹ barjake,¹¹² škrinje,¹¹³ zvona,¹¹⁴ bačve,¹¹⁵ kamenice i lonce za ulje,¹¹⁶ kurcibule,¹¹⁷ ferale, pikside¹¹⁸ i ostalog.

¹⁰³ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlačićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.*

¹⁰⁴ Na primjer, u bratovštinama župe Sutomišćica nalazimo obvezu i muških i ženskih članova za odradivanje tegova za bratovštinu, u protivnom su plaćali kaznu. G. FRANOV-ŽIVKOVIĆ, *Bratovštine (skule) župe sv. Eufemije u Sutomišćici na otoku Ugljanu*, 165 – 227.

¹⁰⁵ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlačićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.*: 1709. o mladivci za proso, bob, meso, vino i med; kupnja brava i vola.

¹⁰⁶ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlačićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.*: 1769. *Anti Notkoviću za iskopati tarsje.*

¹⁰⁷ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlačićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.*: 1700. stavnica i 2 facola, travarina, kalež pozlatiti, oltarijun, kamenicu od batisterija, krstilnicu, kuba od krsilnice; 1741. kupnja stavnice, kandila, krstionice, paramenta; 1721. potrošili za obruče i crkvenu robu, čavle i košulju; 1738. Načiniti fera, štole i bereti; 1706 baptisterij, ključanica, ormar; 5003 za planitu, *lumbrelu*, *škrevalici*; 1741 stavnica, kadinici, postav za karstnicu, paramenat, konci, *frunža*, rubi.

¹⁰⁸ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlačićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.*: 1706. čašicu od batisterija, lokot, ključanicu, brukve, konop, *fijume*, postav crveni, postav bili, ormar, resu, konci, žmu, kartun, japno, svila crna, čavli, kamara za ovce.

¹⁰⁹ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlačićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.*: 1707. kandaliru, obruči; 1710. kandiliri.

¹¹⁰ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlačićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.*: 1747. Za planite.

¹¹¹ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlačićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.*: 1713. planitu, *limbrele*, *škrevadice*.

¹¹² Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlačićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.*: 1715. barijak, koplje, brtvelice.

U slučaju nedovoljno rodne godine, ulje¹¹⁹ i vino kupovali su od stanovnika drugih mjesta.

ZAKLJUČAK

U članku je opisan rad vlašićke Vele skule sv. Jerolima/sv. Sakramenta. Madrikule ovih bratovština su zagubljene, pa nisu sačuvana pravila (kapituli), niti su poznati datumi osnivanja svake od ove dvije bratovštine. Ostao je sačuvan kvateran sa zapisnicima s godišnjih skupština od 1698. do 1782. godine. Do godine 1766. zapisnici su pisani glagoljicom, nakon toga su bratimi davali izjave pred paškim knezom, pa od godine 1766. do godine 1771. postoje dupli zapisnici pisani i talijanskim i hrvatskim jezikom (glagoljicom). Od 1772. zapisnici su uglavnom na talijanskom jeziku, tek je poneki zapis na hrvatskom jeziku i glagoljici. Na jednom mjestu zapisani su *duzi koji se nahode po kartama malima u libru crikvenomu koji nisu bili zapisani u velom libru te zapis Fu riportato nel libro novo*. Ovo bi značilo da je postojala još jedna ranija (stara) knjiga, madrikula. Ovaj novi kvateran nastao je po zapisu 1697. godine nakon spajanja dviju bratovština Vele skule sv. Jerolima i bratovštine sv. Sakramenta (Božjeg Tila). U kvateranu su dopisana tri kapitula (dogovora) iz 18. stoljeća. Kvateran je pun zapisa o prihodima i rashodima bratovštine koji su značajni za rekonstrukciju života Vlašića u 18. stoljeću.

¹¹³ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlašićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.*: 1717. čavli, rakiju, obruči, škrinju.

¹¹⁴ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlašićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.*: 1719. za robu crkvenu, za zvono; 1726. stratih za selo, konop za zvono.

¹¹⁵ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlašićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.*: 1725. za bačvu i obruči., za gozje o križa.

¹¹⁶ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlašićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.*: 1746. lonci za ulje.

¹¹⁷ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlašićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.*: 1748. kurcibuli; 1762. za rubi, za starke.

¹¹⁸ Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlašićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.*: 1766. za fera, stupnicu, za robu za fodrati ormarić di stoi sveto ule; za načiniti pišidu; piturati pridoltarnicu groša 4.

¹¹⁹ Kupovali su ulje u Kukljici. Arhiv HAZU, *Knjiga računa bratovštine Sv. Sakramenta (sv. Jerolima) u Vlašićima na Pagu, 1697-1783. i 1791.*: 1704. Prijah od Jele Cukrove iz Kuklice ula kvartuči 4 i ulismo ga u kamenicu.

PRILOG 1¹²⁰

Br. 36

Prisvitli i pripoštovani nadbiskupski ordinarijate! Odnosno na štovanu naredbu od 4/8 1903. br. 224 tog v. v. ordinarijata u stanju sam da iznesem sljedeće izvješće: U Poveljani, sudeć po župničkim knjigama po glagoljičkom misalu i časoslovu, po natpisu glagoljičkom na važićim sv. ulja te po svjedočanstvu staraca, glagoljali su neprekidno razni dušobrižnici (npr. Don Šime Španić i don Šime Miletić itd.) do okolo godine 1852, naime, do dolazka pok. Don Pavla Bukše, o kojem neki takojer kažu da je glagoljao. Kašnje su još glagoljali od g. 1885. do 1888. nesmetano velič Torić sada dušobrižnik u Bokanjcu, pa od g. 1897. do 1898. velečasni Peroš, ali ovaj smetano. To je van sumnje da je u staro doba rabila se samo glagoljica u Poveljani, pošto i sada narod na pjevanoj sv. misi odgovara hrvatski miešano sa glagoljačkim, i da se još sada netko sjeća glagoljaških misa pjevanih od starih dušobrižnika.

Što se tiče Vlašića, izjaviti mi je, kao u Poveljani, da je i ovdje neprekidno rabila se glagoljica u službi Božjoj do g. 1852 pa opet do g. 1885 do 1888, što dokazuje osim gori navedenih dokaza za Poveljanu starinske matice glagoljačke i nadgrobna jedna ploča(!) na vratima od crkve.

Od župskog ureda Poveljana

21. kolovoza 1903.

Don Jozo Crljenko dušobr(i)žnik

PRILOG 2¹²¹

Posebne opaske

U našim župama čuva se i dandanas glagoljačkih misala, časoslova, šćaveta, hrvatskih rituala. Također posude za sv. ulje s glagoljačkim natpisom.

Napose u našoj župi vlašićkoj čuva se i danas pred vratima naše crkve jedna grobna ploča s glagoljačkim natpisom, a ima se i matica rođenih, vjenčanih i mrtvih još od godine 1760. pa do 1825. glagoljački napisanih. (U Poveljani znadu odgovarati i sada sv. misu glagoljačku npr. Šime Fraćin i Luka Rumora, u Vlašićima je znao do nazad malo vrimena neki Šime Šporetić (reč. Bijankini)).

Pročitao prid svima i potvrđeno (i Vlašići istog dana)

U Poveljani, 10. svibnja 1903.

Župnik don Joso Crljenko

¹²⁰ HR-AZDN, Glagoljaška liturgija u Zadarskoj nadbiskupiji 1900, bez signature.

¹²¹ HR-AZDN, Glagoljaška liturgija u Zadarskoj nadbiskupiji 1900, bez signature.

Župljani Poveljane: Bare Rumora; Frane Pogorilić, seoski glavar; Ive Rumora, crkovernar; Grgo Škoda; Joso Škoda, crkovernar; Joso Rumora, crkovernar; Adam Šejlić; Mate Jurišić; Jakov Tičić; Šime Fraćin.

Župljani Vlašića: Jure Komadina; Filip Negulić; Jure Tresoglavić; Mate Tresoglavić; Mate Komadina; Tome Komadina; Joso Komadina; Jure Žunić; Ive Pešut; Ivan Papić; Šime Glavan; Pave Zekić; Tome Žunić, glavar.

Svjedoci na potpsie i križe

Tome Žunić, glavar; Šime Fraćin.

PRILOG 3¹²²

Patrimonij žakna Jure Tresoglavića iz Vlašića

1727 na 19 novembra

Ja Stipan Tresoglavić činin pisati patrimonij momu bratu Juri žaknu dajen mu naiprvo kuću južnu na našoj Plemenščini i trsje ko j eu Malina Dragi na zemli Svetoga Jerolima i zemlu i ogradu Plemenščinu i drugu zemlu na Grobci i zemlu u Ziru ka je bila založena go(spodi)nu Krsti Kašiću i zemlu koja je zgor kuće i s vrtličen ki je U Dragi i nivu ka je zdo kuće i nivicu ka je Pod Vrtlon Jadre Tresoglavića i vrta kod kuće a trsja gonaj 4

Na ovo biehu svidoci Marko Magaš i Jerko Protković ki svidočimo po našoj kušenciji da su ove zemle i sve ča je zgora upisano jistoga Stipana i Jure žakna Plemenščina koje mogu dati na godišće fruta dukat trijset

Pisah ja don Jakov Fatović po dopušće(nu) go(spodi)na vikar Mršića paškoga

Bi napovidan Jure žakan sin pokojnoga Lovrina Trisoglavića u Vlašići u crikvi Sv. Jerolima u tri nedele alitvan blagdani zapovidni on i negov patrmonij ni se našlo ni jena zaprika za priti prijali red s. epištula

Ja don Jakov Fatović ki napovida i pisah /po do/ po dopušćenu go(spodi)na vi(ka) rija paškoga na 1 decembra 1727

PRILOG 4

*(a)*¹²³

Ja don Dunat Šegota parohijan od Vlašić pišen viru Bari Malatešiću ki e iz Dobrina da e napovidan tri puti u tri blagdani zapovidni meju mison i ni se našlo ni eno

¹²² HR-AZDN – 16/19, *Svećenička baština (Patrimonio volante)*, 1621. – 1822., kutija V, liber VI.

¹²³ HR-AZDN, Ninski spisi, glagoljica, kutija II, spis br. 20.

zapričene komu more zapričiti svetomu matramoniju i more se libero venčati i ni nigder zapačan

(Latinica) dano i popisano na Pagu na 20 febrara 1707

Don Frane Mircovich Aripet i Vicarij

(b)¹²⁴

Na 1768 miseca aprila na 29 u Varsih

Činim viru ja ozdol podpisani parok da san napovidijo 3 puta u tri nedile posridu mise parohijalske Matu sina pokojnoga Jure Stojana od moje župe od Var(h)a i s Katom ćerom pokojnoga Luke Prodkovića od Vlašića o(d) daržave zadarske i ni se našla ni jedna zaprika koja bi mogla zapričiti sveti matarmoniji

U viru od česa

Pišem ja parok don Frane Jivosić

(c)¹²⁵

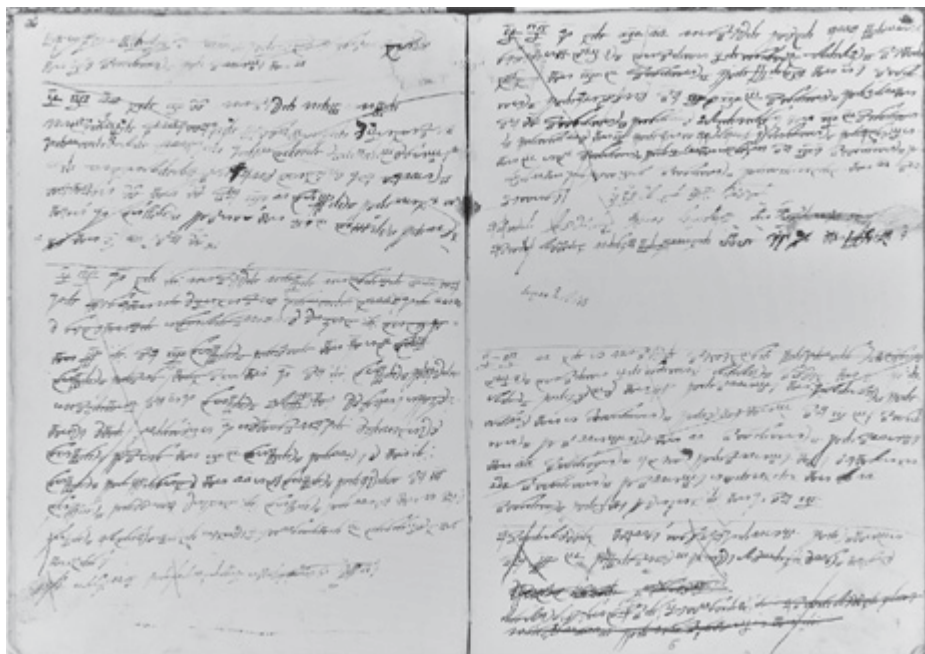
Ja ozdol podpisani činim stanovitu viru da san učinio tri napovidi u tri svetkovine zapovidne po naredbi svetoga Sabora Tridetinskoga i Runtovala Rimskoga meju Markon sinon pokojnoga Ivana Perkovića od ove parofije i meju St/i/ošon ćeron po(koinoga) Luke Protkovića od parofije Vlašić i nije se objavila ni jedna zaprika koja bi mogla meju nima zabraniti u svetoj ženidbi u viri osta

U Vrsi na 21 luja 1771

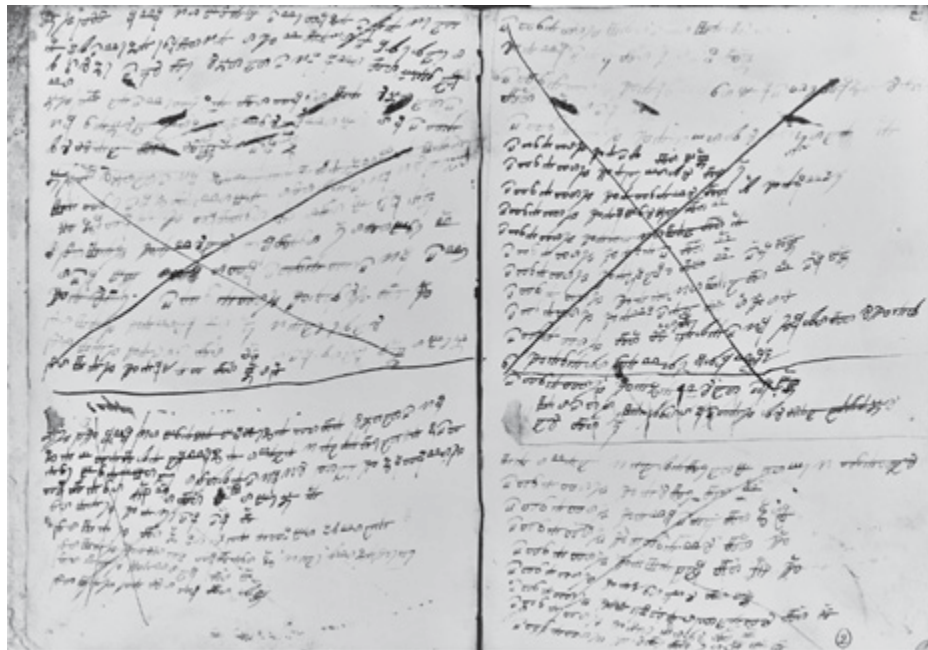
Ja don Šime Velislović parok u Vrsi

¹²⁴ HR-AZDN, Ninski spisi, glagoljica, kutija III, spis br. 174.

¹²⁵ HR-AZDN, Ninski spisi, glagoljica, kutija IV, spis br. 14.

SLIKA 1. Arhiv HAZU, Glagoljski kvateran bratovštine Sv. Jerolima i Sv. Sakramenta, razni zapisi

SLIKA 2. Arhiv HAZU, Glagoljski kvateran bratovštine Sv. Jerolima i Sv. Sakramenta, prihodi i rashodi

Grozdana FRANOV-ŽIVKOVIĆ
Ivica VIGATO

EVERYDAY LIFE OF VLAŠIĆ ON THE ISLAND OF PAG BASED ON THE
THE GLAGOLITIC QUATERAN OF THE FRATERNITY OF ST JEROLIM
/ ST SACRAMENT AND OTHER GLAGOLITIC MANUSCRIPTS

SUMMARY

The article describes the work of the Vlašić Vela skula of St. Jerome / St. Sacrament. The Madrikulas of these fraternities have been lost, so the rules (capitulariums) have not been preserved, nor are the dates of the foundation of each of these two fraternities known. The quateran with the minutes of the annual assemblies from 1698 to 1782 has remained preserved. Until the year 1766, the minutes were written in Glagolitic, and later they made statements before the Duke of Pag, and from 1766 to 1771 there are double records written in both Italian and Croatian (Glagolitic). From 1772 the minutes were written up mostly in Italian, and only a few in Croatian and Glagolitic. In one place, there is a record the debts that are found on small paper of the church book and which were not written in the big church book and also a note *Fu riportato nel libro nuovo* (It was re-written in the new book). This would mean that there was another earlier (old) book, the Madrikula. This new quateran was created on the record in 1697 after the merger of the fraternity of Vela Skula St. Jerolim and the fraternity of St. Sacrament (Tila of God). Three capitulariums (arrangements) from the 18th century were added to the quateran. It was concluded that there were two other fraternities in Vlašić, which were in charge of maintaining the altars of the same name in the church of St. Jerome. These are the fraternity of All Saints and that of St. Catherine.

The quateran is full of records of the fraternity's income and expenses that are significant for the reconstruction of the life in Vlašić in the 18th century.

Keywords: Vlašić, fraternities, quateran, St. Jerolim and St. Sacrament, italic Glagolitic script, 18th century.